

Genealogisk analyse af selvkontrolbegrebet

Kandidatspeciale - Kriminologiuddannelsen, Aalborg Universitet

4. semester, 2019

Studerende: Tobias Højrup Knudsen

Studienummer: 20171316

Gruppe nummer: 17

Vejleder: Sune Qvotrup Jensen

Antal ord: 22913

Abstract

The concept of self-control has been described as a distinctly human trait in literature throughout history, and across academic fields. However, the properties involved in the *content* of self-control is still widely debated. Modern criminological theory and research conducted in connection with this indicate that self-control might have an influential and central role in explaining the causes of crime.

One could argue that this seemingly central role, however, is unnecessarily obscured by the diverse explanations of what the content of self-control really is. Thus, a closer comparative examination of self-control content is needed to better determine the role of this human ability in an explanation of crime. This is the underlying line of thought that sparks the aim of the current paper. A conceptual analysis of the content in self-control across literary definitions in the academic fields of criminology, philosophy, and psychology will be investigated and made distinct in the current paper.

The role of self-control in Aristotle's virtue ethics will function as a starting point of the analysis, where self-control is described as an integral part in the way humans come to live in accordance with the proper excellence meant for humans as such. Through virtuous activity, self-control is expressed in the moral quality of practical wisdom that connects general thought, to particular situations that calls for action in accordance with the proper virtuous end goal. The normative connection of the concept of self-control will be further investigated in Immanuel Kant's deontology, which is oriented towards the moral worth of dutiful action. The ethical theory expresses an understanding of self-control as the way humans free themselves from acting out of mere inclination. And, in this way, an expression of self-control lies implicit in Kant's categorical imperative, which function as a guide for human moral conduct, that makes a normative distinction between treating other people, not as means, but as goals in and of itself.

The examination of normative action argued to be implicit in the content of self-control, will function as a nuanced understanding of which normative roles self-control can be argued to be in connection with, before moving into a conceptual analysis of self-control in criminological literature.

The conceptual analysis will delve into the temporal meanings associated with self-control. The rise of self-control as a part of an explanation in crime will start off by investigating early containment theory, the psychological fields empirical influence in the 60s, up until more recent criminological literature. Such as general theory, where self-control has gained noteworthy contemporary traction as having a meaningful role in criminal conduct.

This paper will examine the content in the concept of self-control for general theory in depth. A theory which directly connects the concept of criminality with that of self-control. A connection which makes having a

low self-control an especially susceptible, and precursory, condition for exercising criminal conduct. Further, it will be a position suited to view the applicability of the thought process in the criminological classical school, where underlying thoughts of utilitarian philosopher Jeremy Bentham are to be found.

Critical replies in criminological literature, based on empirical, conceptual and logical validity of the theory will be presented following this analysis of content. Illuminating the stance and empirical validity of other explanations of crime, in relation to the leading self-control theory.

Furthermore, situational action theory will be investigated, which has a distinctly different conceptual understanding of self-control, as a neutral capacity that moves the moral formation of individuals.

And finally, the analysis will bring in leading empirically underpinned psychological theory and studies, which describe the self-control ability as a limited resource that can be emptied and filled again through exertion and rest. An understanding that inevitably opens up the possibility to view self-control to be a sort of 'moral muscle' that, in turn, calls for the appropriate strategical use of this finite resource.

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Problemformulering	7
<i>Uddybelse og projektets organisation</i>	7
Den genealogiske begrebsanalyse og metodeovervejelser	8
Udvælgelseskriterier i litteraturen og afgrænsning af selvkontrolbegrebet	12
Dydsetik – selvkontrol og akrasia	17
Deontologi – autonomi som selvkontrolleret pligthandling	22
<i>Inklinationer sat over for selvkontrol</i>	24
Selvkontrolteoriernes indflydelse på kriminologien	26
<i>Containment Theory og psykologiens tværgående indflydelse på selvkontrolbegrebet</i>	26
<i>Walter Michels empiriske undersøgelser af selvkontrol</i>	28
A General Theory of Crime	29
<i>Den utilitaristiske tankegang impliceret i General Theory</i>	29
<i>Selvkontrollens fundamentale forbindelse til konceptet kriminalitet</i>	30
<i>Defineringen af selvkontrolbegrebet i General Theory</i>	31
<i>Kriminelle handlinger</i>	33
<i>Defineringen af lav selvkontrol og den rolle, det har for kriminelle handlinger</i>	34
Kritisk respons på selvkontrolbegrebet i General Theory	36
<i>Akers kritik af lav selvkontrol som en kriminalitetsforklaring</i>	36
<i>Sutherlands White-Collar Crime</i>	39
<i>Metaanalytisk undersøgelse og konsekvenserne for selvkontrol som en kriminalitetsforklaring</i>	41
Situationel Handlingsteori	43
<i>Selvkontrol som sidestillet bevæger af moralsk dannelse</i>	43
<i>Det situationelle element i selvkontrol – interaktion og handlemekanismer</i>	45
Et kritisk blik på følgerne af selvkontrolbegrebet i Situationel Handlingsteori	46
<i>Distinktion af selvkontrolbegrebet som værdi- og kapacitetsmæssig ansvarlighed</i>	46
<i>Sondring mellem Kants selvkontrol og neutral kapacitetsforståelse i Situationel Handlingsteori</i>	48
Selvkontrolbegrebets normative kobling	49
<i>Selvkontrol og rollen i dyd- og syndefuld handling</i>	51
<i>Selvkontrol som menneskets moralske muskel</i>	53
Konklusion	54
Litteratur	58

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at jeg egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Jeg er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

<https://www.aau.dk/uddannelser/studievejledning/regler/plagiat>

Jeg er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står jeg inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

Indledning

Egenskaben selvkontrol kan siges at have fået en betydningsfuld placering i den moderne kriminologiske litteratur. Med teorier såsom *A General Theory of Crime* (1990) er definitionen af lav selvkontrol blevet tillagt synonym lighed med konceptet kriminalitet. Det er en forbindelse, der ganske eksplicit sætter menneskets selvkontrol til at være en afgørende faktor for kriminalitetsforklaring, og som ikke uden videre kan afskrives fuldstændigt grundet nævneværdig mængde af empirisk støtte (Grasmick et al., 1993). Dog kan selvkontrol, defineret som en altomfavnende universelt gældende årsag til kriminalitet, imidlertid problematiseres til at være en vanskelig position at opretholde. Det skyldes, at studier også viser, at selvom selvkontrol lader til at stå med *noget* af forklaringen til kriminalitet, så udgør den manglende selvkontrol ikke *hele* årsagen (Pratt og Cullen, 2000).

Dette projekt beskæftiger sig dybdegående med tankegangen om hvordan det kan være, at selvkontrol har indplaceret sig i kriminologien, som den har det. Hvilke semantiske, tidslige bevægelser har selvkontrolbegrebet været ude for? Hvad er det, i den kriminologiske litteratur og hos andre nærtbeslægtede fagfelter, der gør denne menneskelige evne til et kriminologisk relevant emne at beskæftige sig med? Hvis lav selvkontrol fx beskrives som synonym med konceptet kriminalitet, hvad er så belægget for dette? Hvilke andre beskrivelser har selvkontrolbegrebet været defineret som, og hvad er belægget for disse beskrivelser? Dette sker med et blik for, hvorledes disse betydninger og semantiske bevægelser rækker på tværs af fagfelter. Projektet rummer derfor en indbygget begrundelse for, hvordan det er relevant at beskæftige sig med et tværfagligt felt ved en nærmere analyse af selvkontrolbegrebet.

Analysen undersøger mekanismeforbindelser, der forbinder litteraturens selvkontrolbeskrivelser til forskellige synonymbegreber og modbegreber. Målet er således at belyse det semantiske felt i selvkontrolbegrebet (Andersen, 1999). Her kan blandt andet nævnes selvkontrol, beskrevet som menneskelig frihed, hvilket er en forståelse, der vil blive gennemgået i den litterære analyse. Det er disse mekanismeforklaringer i selvkontrolbegrebets synonymforståelser, som projektet indgående analyserer i litteraturen og gør distinkt fra hinanden. Herefter overvejes det, hvordan disse defineringer implicerer distinkt adfærd, når egenskaben udøves ved hver beskrivelse.

Analysen tager sit udgangspunkt i Aristoteles' dydsetik, hvor selvkontrol beskrives som en impliceret part i en dydefuld handling, dvs. en handling, der har sit teleologiske mål i menneskelig lykke (Price, 2006: 249, Kraut, 2018). Herefter vil selvkontrol hos Immanuel Kant overvejes; Kant beskriver selvkontrol med synonymbetegnelsen autonomi, hvor menneskets selvstændighed kommer gennem selvpålagt pligthandling (Cartwright, 1984: 86, Kant, 1999, 97-98). Disse normativt indledende overvejelser af selvkontrol fungerer som en nuanceret forforståelse for selvkontrolbegrebets tidlige defineringer i litteraturen. Der vil vise sig

relevant i den efterfølgende analytiske gennemgang af den semantiske begrebsvandring, der rækker ind i fremtiden, også i den kriminologiske tænkning.

Tidlige kriminologiske containment teorier vil blive præsenteret som indflydelsesfulde teorier i selvkontrolbegrebets opkomst i den kriminologiske litteratur, da disse teorier implicerer selvkontrol i deres kriminalitetsforklaringer (Reiss 1951, Reckless, 1961, Nye, 1958). Yderligere vil psykologiens videnskabelige brud med den dominerende behaviorisme i 1950'erne overvejes, hvor Walter Michels undersøgelser af selvkontrol, der begynder i 1960'erne (Michel, 2015), stadig spiller en rolle i nyere tids beskrivelser, og som derfor har haft indflydelse på den empiriske kvantitet af studier, der beskæftiger sig med selvkontrol.

I forbindelse med analysen af selvkontrolbegrebets normative kobling i moderne tid kan general theory kalde efter kriminalitetsforståelse, der orienterer sig efter den klassiske skole i kriminologien. Det gør teoriens analyse til et velegnet sted at diskutere Jeremy Benthams utilitaristiske moralprincipper. Det er principper, der rummer en normativt underlæggende forståelse af menneskets natur, og som på denne måde har konsekvens for kausale kriminalitetsforhold (Bentham, 1948: 131-142, Gottfredson og Hirschi, 1990: 14).

Afsluttende vil selvkontrolbegrebet belyses af ledende forskning inden for psykologiens fagfelt. Især gennem studier, der er foretaget af psykologen Roy Baumeister, der har gjort store selvkontrol-relaterede videnskabelige fremskridt især inden for de sidste 30 år, både vedrørende mekanismeforklaring og som generel forståelse for selvkontrollens indeholdte funktionssæt (Baumeister, 2007). Overvejelserne kan pege i retning af, at selvkontrol har en normativ kobling, der blandt andet kan sammenlignes med dydsetikken i projektets introducerende afsnit. Denne sammenligning rummer en empirisk funderet argumentation for moralsk indhold (Baumeister og Exline, 1999).

Problemformulering

Projektet tager udgangspunkt i følgende tre spørgsmål:

1. *Hvilken betydning har begrebet selvkontrol været tillagt i kriminologien?*
2. *Hvilke normative opfattelser af menneskelig handling har der været knyttet til selvkontrolbegrebet?*
3. *Hvilke forskellige formuleringer af selvkontrolbegrebets indhold har der været i begrebets udvikling?*

Uddybelse og projektets organisation

Dette projekt vil undersøge, hvordan selvkontrolbegrebet er blevet defineret og anvendt gennem tiden. Undersøgelsen vil tage udgangspunkt i en analyse af de normative egenskaber, selvkontrolbegrebet er blevet tillagt gennem tiden. Selvkontrol forbindes her til moralfilosofien, der afhængigt af hver enkelt beskrivelse har forskellig måde at tillægge begrebet normativ værdiindhold. Undersøgelsen vil præsentere og diskutere dette indhold, hvilket vil være med til at tydeliggøre distinktionen imellem forskellige opfattelser af selvkontrol, og hvordan disse i forlængelse heraf er blevet knyttet til moralfilosofiens forskrifter.

Den efterfølgende analyse vil bestå af en dybdegående undersøgelse af, hvilken betydning selvkontrol har været tillagt i kriminologiens litteratur, og en præsentation af den indflydelse, begrebet har haft i kriminologisk forskning. Den genealogiske tilgang søger at præsentere selvkontrollens kontinuerlige begrebsvandring gennem kriminologiens optik. Det sker blandt andet ved at inkludere samtidig kommentering, kriminologisk forskning og korrigerende kommentering, der er rettet imod denne kommentering, der er kommet i kraft af den kontekstuelle respons på tværs af paradigmeopfattelser i kriminologiens fagfelt.

Projektet søger hermed en dybdegående analyse af den indflydelse og værdiladning, selvkontrolbegrebet har været tillagt i kriminologien, og den indvirkning, det har haft for den samtidige kriminalitetsforståelse i den kriminologiske litteratur. De normative betragtninger af selvkontrol, der præsenteres i de indledende afsnit, fungerer som en nuancering af begrebets opkomst og kontinuerlige semantiske bevægelse. Der er således et blik for indhold i selvkontrol på tværs af fagfelter, der i analysen af den kriminologiske litteratur vil være relevant for en kontekstuel meningsforståelse af begrebet.

Den genealogiske begrebsanalyse og metodeovervejelser

Et grundlæggende element i genealogisk analyse er at isolere og sætte spørgsmålstegn ved diskursive selvfølgeligheder. Enhver diskurs, hvad enten den anses som videnskabelig eller ej, hæfter bestemte regler for acceptabilitet i samtiden. Diskurs har dermed inklusions- og eksklusionsbetingelser, der danner acceptabilitetsrammer. Med andre ord: Hvad er det, der tolkes som normalt og unormalt i et samfund på et givent tidspunkt (Andersen, 1999: 31-32)? En illustration af dette kan hentes i Michel Foucaults *Galskabens Historie* (Foucault, 1973), hvor Foucault beskriver, hvordan ”de gale”, de sindssyge, er blevet anskuet gennem historien. I middelalderen bliver de set som en slags ideal i tæt og mere umiddelbar kommunikation med Gud, som andre mennesker kunne lære noget af. Senere blev ”de gale” set som syge personer, der bragte frygt og angst, og som blev indespærret på lige fod med fattige og kriminelle. Der var altså en fælles rammeforståelse og tolkning af sindssyge som tilhørende de samme inklusionskriterier som fattige og kriminelle. Rammeforståelsen blev igen ændret og afløst af mere klare distinktioner af kategorierne ”syg”, ”fattig” og ”kriminell”, så man kunne skelne mellem grupperne. Ved en nærmere analyse af disse inklusions- og eksklusionskriterier, der danner rammen for udsagn, kan der ifølge Foucault undersøges, hvordan diskurser danner en fælles identitet og kultur i samtiden, som definerer positioner i samfund og konstruerer inklusions- og eksklusionsbetingelser (Foucault, 1973, Andersen, 1999: 33-34).

Ved at beskæftige sig med, hvilke udelukkelseskriterier der blev sat for inklusion og eksklusion i disse samfundsidentiteter, fandt Foucault, at ”Galskabens historie” i virkeligheden er en beskrivelse af ”historien om historiens mulighed”. Eller: ”Det, som vi forstår ved ”historie” implicerer, at værker fuldendes, at ord med betydning videregives. Men galskaben er ifølge Foucault netop defineret ved *fraværet af værk*: den gales bevægelser munder ikke ud i noget, hans vanvittige ord henviser ikke til noget, og hans liv er i bund og grund uvirksomt og nytteløst” (Foucault, 1973: 18, Andersen, 1999: 34). For Foucault er det skellet mellem fornuft og ufornuft, der her kommer til syne som den essentielle distinktion, da ”Historiens mulighed hviler på beslutningen om at forkaste bevægelser og ord, som ikke har nogen positiv betydning og betragte dem som ufornuftige” (Foucault, 1973: 18, Andersen, 1999: 34-35). Altså, i Foucaults analyse ekskluderer galskaben sig muligheden for at iagttage og skrive historie, dermed rummer distinktionen en ”historiens mulighed” og definerer historie som sådan, netop fordi galskab karakteriseres som noget, der ligger omkring historien.

Nærværende projekt vil på samme måde være opmærksom på selvkontrolbegrebets inklusions- og eksklusionsbetingelser i analyse af litteraturen. Dermed muliggøres abstraktion fra samtidens selvfølgeligheder, hvilket giver analysen et klarere blik for selvkontrolbegrebets genealogiske opkomst og kontinuerlige bevægelse gennem litteraturen.

Denne form for analyse kan imidlertid være vanskelig at foretage, da en epistemologisk betragtning af noget nødvendigvis er betinget af den kendsgerning, at enhver forandringsbeskrivelse er en iagttagers konstruktion. Enhver forandringsbeskrivelse, der kommer fra en iagttagelse, har derfor en slags teleologisk karakter, der er bundet af kontekstens subjektive meningsfuldhed. Den genealogiske analyse ønsker en bevidsthedsgørelse af denne subjektivitet og en nærmere undersøgelse af disse. En subjektivitet, der i en vis forstand kan tolkes som arbitrært, og dennes satte inklusions- og eksklusionskriterier. Foucaults diskursanalyse ønsker at abstrahere fra disse, sådan at den blotte fremtrædelsesplan bliver muligt at beskæftige sig med. Den fænomenologiske abstraktion tillader, med andre ord, en løsrivelse fra subjektets meningsfuldhed, og i stedet bevæger vi os med en sådan abstraktion imod en subjektløs fænomenologi, der ønsker den blotte iagttagelse af det, der viser sig (Andersen, 1999: 17, 30-31).

En måde, hvorpå denne fænomenologiske tilgang i analyse kan foretages, er ved brug af, hvad Foucault kalder for vidensarkæologi eller et litterært vidensarkiv. Dette arkiv betragtes som diskursanalytikerens empiri, der opstår gennem omhyggelig læsning af relevant litteratur, der indeholdes og omkranser emnet. Vidensarkæologien består af tre elementer ifølge Foucault, henholdsvis i) udsagn, ii) diskurs og iii) diskursformation. Udsagn bliver betegnet som diskursens mindste enhed, dens byggesten. Det er ”den mindste enhed, som gennem italesættelse bringer fænomener til deres eksistens” (Andersen, 1999: 44, Foucault, 1986: 38). Diskurs forstås som den måde, hvorpå udsagn er formuleret i ens vidensarkiv. Diskursformation er det, der gennem omhyggelig læsning af emnets litteratur muliggør en transformation og dannelse af et regularitets- og spredningssystem af udsagnene. Det er værd at bemærke, at udsagn ifølge Foucault skal behandles som *rene* empiriske beskrivelser af diskursive kendsgerninger. Med dette menes, at udsagn som førnævnt bør behandles på den måde, de fremtræder, uden yderligere meningstilknytning (Andersen, 1999: 40-41, 44).

Når Foucault nævner, at udsagn karakteriseres som de betegnelser, der ”gennem italesættelse frembringer eksistens”, menes der, at udsagn indeholder en eksistensfunktion, der rummer mindst fire aspekter. Henholdsvis 1) objekt, 2) subjekt 3) begrebsnetværk og 4) strategi. Ifølge Foucault er udsagn kun udsagn, hvis det for det første frembringer diskursobjekter. For det andet skal det frembringe subjekt*positioner*, der kan overdrages til andre individer. For det tredje skal udsagn positionerer sig i en meningsfuldhed, hvor det kan mangfoldiggøres. Og endelig for det fjerde skal udsagn integreres i operationer eller strategier, hvor identiteten af udsagnet enten opretholdes eller nedbrydes. Overordnet søger udsagnet støtte i en kontekstuel sammenhæng (Andersen, 1999 44-47).

Begrebshistorikeren Reinhart Koselleck anvender en analysestrategi, der anerkender betydningen af begrebers centrale rolle i konstitueringen af samfund. Dette, fordi han ser begreber blive til gennem semantiske kampe. Kampe, der fungerer inden for en semantik, som bevæger sig langsommere end de egentlige fysiske begivenheder i samtiden. Der findes på den måde et skel mellem begrebers semantiske felt,

der rummer en vis semantisk stabilitet, der rækker ind i fremtiden, og historiens egentlige fysiske begivenheder, som de fremtræder gennem tiden. Dette kan eksemplificeres i Andersens tolkning af Koselleck: "[...] fordi begreberne har en anden indre tidslig struktur end de begivenheder, de er med til at udløse eller begribe, så er begreberne præget af en epokespecifik bestandighed, der gør semantikken til en oplagt historisk genstand" (Andersen, 1999: 67, Koselleck, 1990: 127). Begrebshistorisk analyse bør derfor ifølge Koselleck indeholde en beskæftigelse med denne spænding mellem begrebets semantiske egenstabilitet og den historiske tilblivelses- og transformationshistorie. Til dette knyttes der for Koselleck to forskellige analysestrategier, henholdsvis den diakrone og den synkrone analyse (Koselleck, 1982: 413-414).

Den diakrone analyse ser begreber til at udgøre et betydningsrum, hvor forventninger og erfaringer indskrives sig. Indgangen til at studere dette betydningsrum er altså ved at se på begreberne selv.¹ Denne beskæftigelse med begrebet selv rummer for Koselleck tre elementer, som er indeholdt i, hvad han vælger at kalde for "begrebsbegrebet". Begreber rummer henholdsvis i) ord, forstået som den egentlige betegnelse for begrebet, ii) begreb, forstået, som den mening begrebet indeholder, og iii) sagsforhold, forstået som det objekt eller de omstændigheder, begrebet omkranser (Andersen, 1999: 68-69). Denne trekantsbevægelse, der er indeholdt i begreber, giver et vist autonomt semantisk råderum, som begrebet kan bevæge sig indenfor. Dynamikken kan ses i, at: "Begreber er bundet til ord, men er ikke lig med ord. Begreber henviser til sagsforhold, men er ikke identiske med sagsforholdet, simpelthen fordi det er begreberne, der giver omgivelserne betydning – ikke omvendt" (Andersen, 1999: 69).

Begreber er da ikke blot ord, da ord er kendetegnet som entydige, hvor begreber har en flertydig natur. Andersen illustrerer Kosellecks diakrone analyse gennem overvejelsen af den flertydighed, der rummes i begrebet "ligestilling". Begrebets semantiske felt kan tænkes at indeholde ligestilling, der henviser både til etnisk ligestilling, ligestilling mellem kønnene, ligeløn osv. Flertydige ord som dette bliver med andre ord gjort til begreber, som kan række ind i fremtiden med en semantisk bagage, fordi de har en historisk flertydighed af mening tilknyttet sig for, hvad begrebet indebærer. Koselleck ser, at denne flertydighed gør begreber til en slags semantisk slagmark, hvor "semantiske kampe" kæmpes inden for begrebets betydningsrum (Andersen, 1999: 69-71).

Den synkrone analyse rummer for Koselleck en beskæftigelse med begrebets *semantiske felt* (Koselleck, 1985). Det rummer en analyse af den måde, hvorpå begrebet kontekstuel optræder i sammenhænge med andre begreber i samtiden. En måde, hvorpå Koselleck undersøger dette, er gennem en analyse af den spænding, der findes til begrebets modbegreb. Modbegrebet kan ses som en indflydelsesrig faktor for begrebets betydning, da modbegrebet er med til at afgrænse det, som begrebet ikke er, hvilket i virkeligheden afgrænser selve begrebet. Spændingen, der findes *mellem* begreb og modbegreb, vil da ofte vise sig som

---

¹ Dette er en forskel mellem Foucault og Koselleck. Foucaults analysestrategi er orienteret mod udsagn, diskurs og diskursformation, mens Koselleck altså er interesseret i begrebet alene (Andersen, 1999: 68).

etableringen af identitet, sat over for en anden identitet. Ifølge Koselleck er det vigtigt at holde sig for øje, at betingelserne for dannelsen af modbegreber kan ændres gennem tid, hvilket resulterer i ændring af det semantiske felt. Den synkrone analyse, der undersøger begreber gennem modbegreber kan således være med til at danne et overblik af den begrebs-tidslige vandring af det semantiske betydningsrum (Andersen, 1999: 76, Koselleck, 1985). Koselleck præsenterer i den forbindelse nogle før-sproglige grunddistinktioner til modbegreber², der kan være behjælpelige i analysen, da de se som nødvendige metahistoriske betingelser for overhovedet at begribe historien.

”Es handelt sich, im Gefolge Heideggers, um existentielle Bestimmungen, d.h. in gewisser Weise um transzendente Kategorien, die die Möglichkeit von Geschichten benennen, ohne deshalb schon konkrete Geschichten hinreichend beschreibbar zu machen.” (Koselleck, 1987: 20, Heidegger, 2014).

Der er tale om spændingen mellem før/senere, udenfor/indenfor og oppe/nede. Koselleck finder, at hvis man har disse grundlæggende metahistoriske distinktioner med i tankerne, så kan begreber og modbegreber ofte reduceres til versioner af disse grunddistinktioner, når selvfølgeligheder i de semantiske lag reduceres til en essentiel natur. Grunddistinktionerne kan således være en hjælpende hånd i afgrænsningen af begrebets semantiske felt (Andersen, 1999: 71, 80-83, Koselleck, 1985).

Nærværende begrebsanalyse henter inspiration fra Foucault og Kosellecks tilgang til analysestrategi (jf. den inspirerende tankegang hos Heidegger). I projektets litterære review vil selvkontrol således præsenteres og undersøges gennem en fremgang, der tager genealogisk karakter og undersøger spørgsmål som ”under hvilke betingelser og omstændigheder har begrebet selvkontrol udviklet sig?”. Herunder analyseres begrebets semantiske felt i den udvalgte litteratur, blandt andet gennem de modbegreber, der knytter sig til litteraturens forskellige defineringer af begrebet. Udvalgelsen af litteratur nødvendiggør selvfølgelig, at der også foretages et fravalg, hvilket er en betydelig mængde af litteratur, der ved inkludering kunne nuancere begrebets semantik yderligere. Dette fravalg af potentielt relevant litteratur er nødvendigt på grund af dels projektets tids- og omfangsmæssige restriktioner, dels begrebets *massive* litterære omfang, selv inden for den del af litteraturen, der er relevant i forhold til projektets kriminologiske sigte. Det skal nævnes, at denne fravælgelse afviger fra blandt andet Foucaults anbefalinger om diskursanalysens udtømmende læsning af den litteratur, der udgør ens emnes vidensarkiv eller litterære empiri (Andersen, 1999: 44, Foucault, 1983, Foucault, 1993). Grundet disse begrænsninger i nærværende projekts litterære analyse er der valgt en analysestrategi, der henter *inspiration* fra Foucault og Kosellecks tilgange, fremfor en nøjagtig efterlevelse af strategiernes beskrivelse. Analysen af selvkontrolbegrebet har stadig forbindelse til de diskursive analysestrategier, der ovenfor er præsenteret, og analysen sætter spørgsmålstejn ved selvfølgeligheder, undersøger de tidslige værdiladninger, der er blevet tillagt begrebet i litteratur på tværs af fagfelter,

---

² Inspireret af Heideggers eksistentialistiske hovedværk *Sein und Zeit* fra 1927 (Heidegger, 2014).

altsammen med sigtet om at analysere begrebets semantiske betydningsrum i kriminologien. Det er et analysestrategisk valg, der gør undersøgelsen til en slags selvkontrolkritik af selvkontrollens tidlige udformninger og de semantiske betydninger, der tillægges i den forbindelse.

Udvælgelseskriterier i litteraturen og afgrænsning af selvkontrolbegrebet

Søgeord, anvendt i projektets litteratursøgning, rummer en kvalitetsmæssig betydning for den efterfølgende analyse. De anvendte søgeord i projektets litteratursøgning er derfor centralt afgørende for opgavens begrebslige præcision og udformning.

I analysen er der valgt et skel mellem centrale søgeord og søgeord, der er anvendt for at få en nuanceret forståelse for begrebets grænseværdier og det omkringliggende landskab, der er med til at definere begrebets semantiske felt. Langt de fleste databaser og videnskabelige indexing services, der er anvendt i litteratursøgningen, har søgt efter engelske videnskabelige artikler, derfor er søgeordene også på engelsk:

Self-control, Selfregulation, Self-rule, Self-government, Self-discipline, Crime, Criminality, Deviance, Delinquency, Immediate gratification, Delay of gratification, Temptation, Willpower, Weakness of will, Ethics, Reason, Rationality, Freedom, Autonomy Responsibility, Desire, Better judgment, Impulse control, Impulsivity, Stability, Limited resource, Morality, Moral muscle, Normative, Normativity, Executive function, Enkrateia, Akrasia, Virtue, Duty.

Værd at bemærke er, at mange af de anvendte søgeord er blevet undersøgt nærmere i *oppositionspar*, hvor den direkte modsætning eller de intuitive negeringer af synonyme betegnelser for selvkontrol finder semantisk afklarende modspil i sin modsætning. Anvendte oppositionspar har således både været indirekte modspil, såsom spændingen fundet mellem ”self-control/ego depletion”, og par med en mere direkte og unægtelig karakter som ved ”immediate gratification/delay of gratification”. Denne beskæftigelse med modsætninger i litteraturen har været foretaget for at få en bedre forståelse for det semantiske felt, der afgrænser selvkontrolbegrebet (Andersen, 1999: 72-76, 79-83, 85). Ved undersøgelse af potentielle synonyme betegnelser er der ofte anvendt webservicen thesaurus.

Yderligere er der anvendt søgeord i nuanceringen, der har givet en forståelse for den omkringliggende og nært beslægtede litteratur om selvkontrolbegrebet. Dette drejer sig for eksempel om ord, hvor selvkontrol kan argumenteres til at rumme en egenskabsmæssig indflydelse i begrebet. Dette ses ved blandt andet ”practical wisdom” og ”fortitude”. Her er en liste af andre ord, der er anvendt i den sammenhæng:

Self-concept, Self-awareness, Self-interest, Consciousness, Moral enhancement, Phronesis, Arete, Fortitude, Prudence, Temperance, In command, Lacking command, Risk seeking, Endurance, Self-mastery, Inhibition, Disinhibition, Goal pursuit, Recklessness, Resistant.

Søgestrategier og udvælgelseskriterier i litteraturen

Overblikdannelsen i starten af opgavens udformning har været orienteret mod opslagsværker som Cullen og Wilcox (2014), Downes og Rock (2011), "Politikens Filosofi Leksikon" (2010). Dertil er også brugt en bred vifte af litteratur, der orienterer sig mod forståelsen for egenskaben selvkontrol. Derefter en nærmere beskæftigelse med de kanoniske værker, der hører ind under disse fagfelter. Her bør nævnes "A General Theory of Crime" fra 1990 i kriminologien, der har haft en særligt betydningsfuld indflydelse på selvkontrolteoriernes moderne udformning. Især i kraft af den empiriske forskning, der har været tilknyttet teorien i de efterfølgende år fra 1990 og fremefter. Her kan nævnes Grasmick et al. (1993), der har haft betydningsfuld indflydelse for teoriens empiriske understøttelse, men også kritiske kommenteringer af blandt andet Ronald Akers (1991), der kan siges at have startet en bølge af selvkontrolteori-kommentering, der har fået forfatterne Gottfredson og Hirschi (1993) til at korrigere og uddybe teoriens kriminalitetsforklarende rækkevidde. General theory har derfor virket som en central teori at beskæftige sig med, især i den indledende litteraturlæsning, da meget af den moderne litteratur om selvkontrol, hvad enten det er kriminologisk forskning eller nyudviklet selvkontrolteori, forholder sig til general theory. Hvad enten det sker gennem kritiske kommenteringer, kriminologiske forskningsresultater, nuancerede forståelser for egenskabens rækkevidde i kriminalitetsforklaring eller anden lignende forholdelse. Teorien har derfor fungeret som et naturligt udgangspunkt, der åbner op, både for den samtidige og den fremadrettede genealogiske bevægelse af selvkontrolbegrebet. Men teorien har også fungeret som et udgangspunkt, hvor begrebets definering indeholder grene, som vi kan følge tilbage i den kriminologisk litteratur, og som er afgørende for tilblivelsen af den nyere tids udformning. Dette udgangspunkt i litteraturlæsning og søgning har ledt til en naturligt forekommen kædesøgning i den kriminologiske litteratur, hvor videnskabelige artikler har afløst hinanden, både gennem kritisk forholdelse og kommentering, nuancerede forståelser, der giver overblik af den historiske kontekst, og begrebets tidlige udformninger og vandring ind i nyere tid, overensstemmelser med andre teorier eller manglen på samme og helt nye måder at anskue selvkontrolbegrebet på.

Begrebets genealogiske opkomst og tilblivelse er undersøgt, især inden for det filosofiske fagfelt, der foruden tidlige forståelser af selvkontrol også rummer dybdegående diskussion af de normative betydninger, der er blevet tillagt begrebet gennem historien. Her kan blandt andet nævnes Aristoteles som en frontfigur i

begrebets tilblivelse, der beskrives gennem det normativt ladede begreb *enkrateia*³ sat over for *akrasia*⁴. Både dydsetikken og deontologien har her spillet afgørende roller for begrebets normative værdiladning, men også for begrebets helhedsforståelse af det semantiske betydningsrum.

Begrebet bevæger sig naturligt også inden for psykologiens fagfelt, hvilket har givet anledning til at inkludere nogle af de ledende tænkere inden for psykologien, der beskæftiger sig med selvkontrol, som blandt andre psykologen Roy Baumeister. Det sker for at nuancere begrebsforståelsen. Fælles for de tre udvalgte fagfelter er, at der er rigtig meget at sige om selvkontrol. De psykologiske betragtninger har i den forbindelse måttet trække det korteste strå, da opgavens spænd beskæftiger sig indgående med den begrebmæssige genealogiske bevægelse inden for kriminologien og de normative beskrivelser i filosofien, tilknyttet disse bevægelser, frem for en detaljeret og dybdegående videnskabelig analyse af egenskabsmekanismerne i selvkontrol.

Inklusions- og eksklusionskriterier i dette projekt har, foruden det ovennævnte, haft kanoniske værker såsom general theory i en central rolle for videre diskussion af begrebets tidslige bevægelse. Disse overvejelser er gjort, på baggrund af at teorien har dannet et velegnet udgangspunkt i en nærmere undersøgelse, hvor mange af de mest citerede videnskabelige forskningsartikler, kommenteringer og teoretiske overvejelser, der tilgår selvkontrol i kriminologien, refererer og kommer i kraft af ønsket om at nuancere, afkræfte eller berige dette referencepunkt. Dette projekt har haft for øje at inkludere nogle af de mest citerede og anerkendte kritiske analyser, såsom Pratt og Cullens komparative metaanalyse fra 2000, der tester den empiriske understøttelse af data mellem social learning og selvkontrol teori (Pratt og Cullen, 2000). Derudover inkluderes også kritisk kommentering på tværs af ledende paradigmeforståelser i kriminologien, der i nogen henseender har åbnet for en vekselvirkning af respons, fx i form af kommentering på kommenteringer. Det finder vi hos Akers (1991), der ledte til Gottfredson og Hirschis respons "Commentary: Testing the General Theory of Crime" (1993).

Dette projekt har foruden disse overvejelser i litteraturens udvælgelseskriterier haft i sinde at nuancere det begrebslige betydningsrum i selvkontrolbegrebet i så vidt muligt omfang. Det har ført til, at projektet slutteligt favner over en vis begrebslig rækkevidde, der inkluderer en lang række af holdninger om indhold i selvkontrolsbegrebet. Dette inkluderer også artikler, der ikke er blandt de mest citerede, såsom "Virtue, Personality and Social Relations: Self-Control as the Moral Muscle" fra 1999 af Roy Baumeister og Julie Exline. Dette valg er på den ene side truffet på baggrund af den inspirerede analysestrategi i projektet, hvor kanoniske værker og de mest citerede tekster ikke bør rumme *altafgørende* betydning for inkludering i den diskursive analyse af begreber (Andersen, 1999: 48). Valget er dog på den anden side også truffet på

---

³ Synonyme betegnelser er "mådehold", "kontinens", "beherskelse" og "selvkontrol" (Kraut, 2018, Price, 2006: 249).

⁴ Det kan ses som modsætningen til selvkontrol, en mangel på selvkontrol. Det bliver i filosofien ofte beskrevet som "weakness of will", altså "viljesvagthed" (Stroud, 2014, Lübcke, 2010: 722).

baggrund af Roy Baumeisters årtier lange og betydningsfulde indflydelse i psykologien. Dette ses blandt andet i den massivt citerede artikel "Ego depletion: Is the Active Self a Limited Resource?" (Baumeister et al., 1998). Baumeisters kontekstuelle indflydelse i psykologien, kombineret med netop artiklens projektrelevante fokus på *det normative indhold* i selvkontrolbegrebet, og hvorledes dette indhold relaterer sig til personlighedstræk, dydefuld- og syndefuld handling, og hvordan selvkontrol kan forstås som menneskets moralske muskel, har derfor været et inkluderende kriterium i litteraturen.

Booleske operatører og trunkering

I den indtastede søgning er der anvendt booleske søgefunktioner såsom "self-control AND crime", "self-control AND deviance OR crime AND stability". Trunkering er ofte anvendt i betegnelser såsom "morality" og "normativity", så en søgning, der indeholder "moral*" inkluderer både moral, morality, normative, normativity.

Databaser:

Cambridge University Press – Cambridge Core: (<https://www-cambridge-org.zorac.aub.aau.dk/core#>)

Criminal Justice Database: (<https://search-proquest.com.zorac.aub.aau.dk/criminaljusticeperiodicals?accountid=8144>)

Søgning i bibliotekslitteratur:

AAU Universitetsbibliotek: (<https://www.aub.aau.dk/>)

Bibliotek.dk: (<https://bibliotek.dk/da>)

Videnskabelige citation indexing services:

Google Scholar: (<https://scholar.google.dk/>)

Scopus: (<https://www-scopus-com.zorac.aub.aau.dk/search/form.uri?display=basic>)

Web of Science:

(http://apps.webofknowledge.com.zorac.aub.aau.dk/UA_GeneralSearch_input.do?product=UA&SID=F5UKyTLRwfvN9EMva5o&search_mode=GeneralSearch)

Tidsskrifter:

American Journal of Criminal Justice: (<https://link.springer.com/journal/12103>)

American Sociological Review: (<https://journals.sagepub.com/home/asr>)

Annual Review of Sociology: (<https://www.annualreviews.org/journal/soc>)

Criminology: (<https://onlinelibrary.wiley.com/journal/17459125>)

Directions in Psychological Science: (<https://journals.sagepub.com/home/cdp>)

Journal of Personality: (<https://onlinelibrary.wiley.com/journal/14676494>)

Journal of Personality and Social Psychology: (<https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>)

Journal of Research in Crime and Delinquency: (<https://journals-sagepub-com.zorac.aub.aau.dk/home/jrc>)

Journal of the History of Ideas: (<https://www.jstor.org/journal/jhistoryideas>)

JSTOR: (<https://www.jstor.org/publisher/springer>)

Journal of Quantitative Criminology: (<https://link.springer.com/journal/10940>)

Justice Quarterly: (<https://www.tandfonline.com/loi/rjqy20>)

Sage Journals: (<https://journals-sagepub-com.zorac.aub.aau.dk/>)

SpringerLink: (<https://link-springer-com.zorac.aub.aau.dk/>)

Studies on Crime & Crime Prevention: (<https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=152848>)

The British Journal of Criminology: (<https://academic.oup.com/bjc>)

Theoretical Criminology: (<https://journals.sagepub.com/home/tcr>)

Dydsetik – selvkontrol og akrasia

Den grundlæggende tanke, der retter Aristoteles' dydsetik, er, at mennesket som helhed må betragtes som at have en ment funktion. Dette får Aristoteles til at kigge på det unikke hos mennesket sammenlignet med andre sansende dyr. Gennem denne overvejelse finder han fornuften som dét, der gør os distinkt anderledes⁵. I Aristoteles' etiske skrift *Den Nikomakhæiske Etik* bliver to hovedtemaer i hans moralfilosofi diskuteret, nemlig henholdsvis det gode livs natur, og hvad det vil sige at være en dydefuld person (Rachels, 1999: 37-38).

Naturen i det gode liv beskrives i Aristoteles' terminologi som lykke, der er set til at udspringe fra netop menneskets fornuft: "[...] what is happiness? If we consider what the function of man is, we find that happiness is a virtuous person." (Rachels, 1999: 37). Menneskets lykke står ifølge Aristoteles i direkte sammenhæng med dyd. En dydefuld person er én, der udøver sin fornuft godt, dvs. den gode "sjælelige aktivitet". En udøvelse af sjælelig aktivitet, siden det er det særlige hos mennesket, må derfor også være stedet, hvor vi finder menneskets mente funktion. For at illustrere denne teleologiske tankegang beskriver Aristoteles en analogisk sammenhæng til den mente funktion af musikinstrumentet harpen. Her findes det, at en harpe bedst nærmer sig dens tiltænkte funktion, dens *telos*⁶, når den spilles godt. Med andre ord: Når en god harpespiller spiller sin harpe godt, så opnås den funktion, som harpen er *til for*. Ifølge Aristoteles må det befinde sig på en lignende måde også med den menneskelige fornuft. Målet for det gode menneske må derfor være en udførelse af "den rette sjælelige aktivitet, *udført godt*". I kraft af at fornuften er det specielle ved mennesket, er det sjælelige domæne det sted, som besidder kapaciteten til at rumme menneskets største potentielle gode. Dog mener Aristoteles, at før fornuften anvendes på den bedst mulige måde, må den rumme en implicit forbindelse til egentlig *praktisering* af den gode sjælelige aktivitet. Da praktiseringen af god sjælelig aktivitet må ses til at være en mere ønskværdig ting end alene tanken om god sjælelig aktivitet. Vi kan således forestille os en person med udelukkende gode hensigter, men som på grund af en passiv natur ikke fører sine hensigter ud i livet. En person, der foruden god sjælelig aktivitet også fører sine gode hensigter ud i livet, er i Aristoteles' optik derimod en person, der opfylder kriterierne, så den rette sjælelige aktivitet bliver "udført godt". Denne distinktion omformer den gode sjælelige aktivitet til en praktisering af denne og transformerer den derved til dydefuld handling. Dydefuld handling er på den måde den gode anvendelse af fornuften, der er rettet mod den eksterne verden (Rachels, 1999: 38-39).

---

⁵ Som en nuancering af fornuftens tilblivelse argumenterer Roy Baumeister, at mennesket har haft evolutionær succes med at danne kulturer. Han mener altså, at den menneskelige fornuft og menneskets betydeligt større hjernekapacitet relativt til dyrene har forklaringskraft i den historiske evolutionære succes, det har været for mennesket at socialisere sig og danne kulturer. I denne proces har overlevelsesteknikkerne, der er indeholdt i kommunikation og socialisering, været utroligt effektive redskaber, der har ledt til en kultivering af den større hjernekapacitet (Baumeister, 2005).

⁶ En tings 'mente mål', det fulde potentiale, eller med andre ord: Når man spørger: "Hvad er en tings *telos*?" er det som at spørge: "Hvad er tingen *til for*?" (Kraut, 2018).

Det er ved dette punkt i sine overvejelser, altså i sondringen mellem sjælelig aktivitet i tankeverdenen og dydefuld handling i praksis, at Aristoteles drager en afgørende distinktion imellem *akrasia*⁷ og selvkontrol. Modsat Sokrates, der mente, at *akrasia* er en ikke-eksisterende sindstilstand, mente Aristoteles, at mennesker godt kan være klar over, hvad der er det rigtige at gøre, men stadig ikke handle i overensstemmelse med denne overbevisning.

Dette argument for eksistensen af *akrasia* kommer som et modsvar til Sokrates' overvejelser:

"(a) It would be strange – so Socrates thought – if, when knowledge is in a person, something else masters it and drags it about as if it were a slave. Socrates fought against that view root and branch, holding that (b) *akrasia* does not exist. For (c) no one, he said, acts against what is best, judging it to be best; rather, he acts so because of ignorance." (Price, 2006: 235-236).

Aristoteles er enig med Sokrates i den mystiske modsætning hos mennesket ved (a), men han ser ikke dette som en grund til at afvise eksistensen af *akrasia* (b). Og på trods af hans uenighed også i (c) viser han dog sympati for, at *akrasia* kan minde om uvidenhed. Dog i stedet for at afskrive handling, der tilsyneladende er i uoverensstemmelse med ens viden, som ved (a), mener Aristoteles, at "[...] vi bør søge den sindstilstand, som tillader mangel på selvbeherskelse, og er det af uvidenhed, på hvilken måde opstår da denne uvidenhed?" (Porsborg, 2009: 168-169).

Aristoteles finder her, at adfærden hos den vidende person, som på trods af sin viden stadig handler i uoverensstemmelse med dette, som i punkt (a), opstår på grund af to mulige former for *aktualiseringer* af viden. En videnskapaletet aktualiseres for det første gennem indlæring og for det andet gennem praktisering. Den tilsyneladende uvidende person, der udfører en ulovlighed, kan trods sin handling således udmærket vide, at hans adfærd er ulovlig – han handler blot ikke på denne viden. Aristoteles ser denne mangel på praktisering som et resultat af et afgørende brud mellem den viden, der indlæres, dvs. en generel viden, og den viden, der passer til den handlende situation, dvs. nødvendigvis en partikulær situation. Her bør den generaliserbare viden, man har, overføres og tolkes ind i praktiseringen af det partikulære. Dette er imidlertid ikke en selvfølge, Aristoteles skriver "da der findes to former for præmisses [...], så er der intet der forhindrer, at man, selvom man besidder dem begge, handler imod sin viden, idet man bruger den generelle præmis, men ikke den partikulære. Genstande for handling angår dog partikulære størrelser." (Porsborg, 2009: 171). Den handlende situation kræver derfor en tankeproces, som erkender anvendeligheden af den generelle viden ved den partikulære situation, man står i.

---

⁷ Anthony Price argumenterer for, at begrebet *akrasia* ikke lader sig oversætte, hvilket har dannet grundlag for projektets brug af begrebet selv. Tilnærmelser er gjort med betegnelser såsom "viljesvagthed": "viljesvagthed foreligger, når en person frivilligt foretager en handling, som vedkommende mener er værre end en alternativ tilgængelig handling." (Lübcke, 2010: 722) Andre eksempler er "inkontinens", "mangel på beherskelse" eller "mangel på selvkontrol" (Price, 2006: 249, Lübcke, 2010: 722, Kraut, 2018, Mele, 1987: 31-32, 44-45, 49).

Aristoteles illustrerer denne bevægelse i syllogismen:

”Universal premise: Dry food is good for every man.

Particular premise: I am a man, and such-and-such food is dry and this food is such and such.” (Price, 2006: 238).

Før det kan slutes, at maden i den partikulære præmis bør spises, skal meningsforbindelsen fra den universelle præmis kobles med den partikulære genstand i udsagnet: ”this food is such and such”. På samme måde mener Aristoteles, at der findes grader af domme om verden, og at der ligeledes findes grader i evne til at anvende disse domme i praksis⁸ (Price, 2006: 238). Perceptionen af det partikulære er afgørende for at forstå overensstemmelsen med det universelle. Det er på den måde muligt at have en slags overfladisk viden om noget, men stadig ikke have *internaliseret* sin viden i en grad, der tillader en kobling med en partikulær handling. Denne manglende forbindelse, der tillader koblingen mellem det generelle og det partikulære, kan illustreres med en studerende, der endnu ikke har lært andet end blot at recitere korrekte sætninger. Denne studerende minder nemlig om en akratisk person, ifølge Aristoteles, og kan sammenlignes med en skuespiller. Det er nemlig en person, der har lært at oplæse korrekte sætninger, og som alligevel ikke er i stand til at *aktualisere* denne viden til den eksterne verden via dydefuld handling. Med andre ord: Hvis den studerende udspørges og på grund af sin generaliserbare viden ikke kan uddybe og forklare det sagte, så mister det sagte mening og kobling til den handlende partikulære verden (Price, 2006: 238-239). Aristoteles’ eksempel giver et billede af den betydningsfulde forskel mellem at ”sige noget” og at ”mene noget”, hvor dét at sige noget uden kobling til den ydre verden kan forbindes til den akratiske, og hvor dét at mene noget aktualiseres i partikulære situationer og kan forbindes til selvkontrol⁹.

Men hvad er det i den akratiske person, der får ham til blot at ”sige noget”, så en praktisk aktualisering af det sagte undgås, til forskel for den selvkontrollede, der ”hævder noget”, og som derefter også aktualiserer det i den ydre verden? Den akratiske retfærdiggørelse for en manglende aktualisering, kan ifølge Aristoteles, illustreres gennem den akratiske persons forvrængede fortolkning af følgende logisk slutning:

”No man should taste pleasant things unhealthily.

I am a man, and everything sweet is pleasant to taste and this is sweet, but tasting this would be unhealthy.

Conclusion/action: I don’t taste this.” (Price, 2006: 241).

---

⁸ Denne distinktion blev senere defineret som ”*habitus solutus*” og ”*habitus ligatus*”. *Solutus* er lig med: ”jeg har fuldt ejerskab af min viden, hvis jeg kan aktualisere det til hver en tid” - dette kan tolkes som fri viden. Og *ligatus* som ”jeg besidder kun min viden på en måde, hvor jeg ikke kan aktualisere det til hver en tid”. Det skal forstås sådan, at viden her har en bundethed (Price, 2006: 238, Kenny, 1973: 40).

⁹ De græske udtryk *legein* ”sige”, og *phanai* ”en hævde” illustrerer også distinktionen mellem det blotte udsagn uden kobling til det partikulære og den seriøse hævde, hvor personen står som ansvarlig for det sagte i partikulære, handlende situationer (Price, 2006: 238-239).

Denne forvrængede fortolkning hos den akratisk kommer til syne, når konklusionen i stedet bliver til: "I do taste this". Ændringen kommer, på baggrund af at den generelle præmis "no man should taste pleasant things unhealthily" leder til en slags bør-sætning i den partikulære præmis: 'I *shouldn't* taste this'. Der er her tale om en bør-handling, der står i modstrid med det forførende element: "everything sweet is pleasant to taste and this is sweet". Aristoteles ser det som muligt, at en person i en sådan situation lader sig forføre til en grad, der tilnærmer sig irrationel ledelse af ens appetit og lyster, hvor man retfærdiggør ens handlinger gennem nødvendigheden bag menneskets appetit: "Jeg bliver nødt til at spise for at overleve". Denne følelsesmæssige styring overtrumfer rationaliteten i bør-handlingen og giver den akratisk "retten" til at undvige denne. "Appetite is the instigator, who recruits part of the truth as its accomplice" (Price, 2006: 242). Den akratisk person er derfor ikke nødvendigvis decideret *uenig* i den universelle sætning, her "no man should taste pleasant things unhealthily", men han lader i stedet sin appetit lede vejen, hvilket blokerer for fornuften. "Within divided minds, reasoning and desire, being separate, knock out one another [...], with victory going to the reasoning of the self-controlled, but to the desire of the uncontrolled or acratisk" (Price, 2006: 235, Price, 1995: 104-105).¹⁰ Her findes et semantisk felt i spændingen mellem fornuft- og driftsstyring, som kommer til syne i selvkontrollens praktisk orienterede dydefylde handling, sat overfor den akratisk viljesvagthed, der lader appetit og lyst blive styrende for adfærd.

Den akratisk person er ikke i Aristoteles' syn lig med "sletheden", der er ubevidst om den universelle præmis. Den akratisk person kan godt se sig enig med den universelle generalisering, men har en form for mangel på kobling, en slags ignorance, over for de følger, som den generelle viden vil overlevere til det partikulære. Dette resulterer i, at den akratisk ikke drager en gyldig konklusion, idet appetit og lyst har påvirket den partikulære perception i en grad, der forvrænger og misfortolker det generelle. Aristoteles skriver: "Overhovedet tilhører den manglende selvkontrol og sletheden to forskellige kategorier. For sletheden er ubevidst, hvilket den manglende selvkontrol ikke er." (Porsborg, 2009: 180).¹¹ Dermed muliggøres konklusionen "I should taste this", der kommer, i kraft af at appetit har omfortolket det perciperede og blokeret for fornuften. "Hence, like a calculating saboteur [...], sentiment that cannot stomach a practical conclusion loosens the agent's grasp upon one of the particular premises." (Price, 2006: 243).

Aristoteles mener, at selvom mennesker unægtelig har brug for deres appetit og lystfølelse for at overleve, vil det udvikle sig til noget skadende, hvis disse tilbøjeligheder får frit spil. Sund appetit og lyst perverteres med andre ord, og de udvikler sig til fråseri og utugt, når de tages til ekstremerne. Dydefuld handling

---

¹⁰ Se eventuelt Sykes og Matza "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency", der rummer sammenlignelig tankegang med forbindelse til en kriminologisk kontekst (Sykes og Matza, 1957, Sykes og Matza, 2014).

¹¹ Aristoteles uddyber: "At den manglende selvkontrol ikke er egentlig slethed, det er tydeligt (om end den måske er en slags slethed). For den handler i *modstrid* med valget, hvor sletheden handler i *overensstemmelse* med valget." (Porsborg, 2009: 181).

beskrives i modsætning som karakteriseret ved at være ”den gode plads i midten” mellem ekstremerne. En selvpålagt hunger og seksuel afholdenhed, er modpolerne til fråseri og utugt, og kan illustrere denne værdi af den gode plads i midten, eller “den gyldne midte”. ”excess and deficiency alike destroy perfection [...] for men are bad in countless ways, but good in only one” (Rachels, 1999: 42-43). Det gode dydefulde liv kan i en vis forstand sammenlignes meningsfuldt med sværheden i at ramme plet med bue og pil. Det er nemt at skyde forbi målet, men det er svært at ramme plet i midten af målskiven. På samme måde kan det for Aristoteles ses med det dydefulde menneske, der må sigte efter den gode midte mellem ekstremerne af adfærd (Rachels, 1999: 43).

Selvom den akratisk person, når han handler, ikke har et sløret syn af den generelle præmis eller direkte modsætter sig den i den konkrete situation, så misfortolkes det generelle resulterende i en handling der lander ved siden af praktisk god udførelse. Den akratisk handler således mere i stil med, hvad den fulde eller den vrede person ville gøre. Dog rummes der for Aristoteles alligevel en vigtig distinktion, der bør drages mellem den akratisk og til den fulde eller vrede. Begge kan ganske vist siges at handle i en form for ignorance, dog er det forskellige former for ignorance. Hos den fulde eller den vrede kan den ignorante handling i en vis forstand ses retfærdiggjort i højere grad end hos den akratisk. Aristoteles mener, at denne forskel kommer af, at den vrede eller fulde handler *i* ignorance. Det står i modsætning til den akratisk, der handler *på grund af* sin ignorance (Price, 2006: 243-244). Ignorancens tilblivelse er af forskellig art. Hos den, der handler ignorant i vrede, er handlingen et resultat af omstændighederne. Hos den akratisk er handlingen derimod fremkaldt gennem en ekstrem lyst og appetit. Forskellen i moralsk indhold hos disse kan tydeliggøres gennem den intuitive distinktion, der synes at følge i disse to sætninger:

i) Han handlede *i* ignorance som et resultat af sin vrede eller fuldskab

ii) Han handlede akratisk *på grund af* sin ignorance.

For Aristoteles er det ikke enhver form for ignorance, der er moralsk forsvarlig – og særligt ikke den akratisk handling, der nærmere sker på *grund* af ignorance. Det er altså en handling, der er distinkt anderledes end den ignorante handling, der kommer på baggrund af en affekttilstand. ”[...] Though acratik action manifests a degree of ignorance without which it would not occur, the cause of the ignorance is identical to the cause of the action, viz. a disorderly sentiment; and “presumably acts done because of spirit or appetite are not rightly called involuntary”” (Price, 2006: 244). En akratisk person kan da siges at handle med en grad af forsæt, som den fulde eller vrede ikke rummer, da ignorancen hos de sidste nærmere fremkaldes som følge i handling og ikke som grund til handling, som vi derimod ser hos den akratisk person.

Aristoteles slutter, at før mennesket kan udvikle sine moralske færdigheder til fulde og opnå den ønskværdige tilstand *eudaimonia*¹², kræves det, at man bliver sat i situationer, der kalder efter en praktisering af moralsk dydefuld handling. Ligesom hos andre komplekse og svære opgaver i livet, så kræver moralsk handling også en praktisk visdom, en *phronesis*¹³, der kalder efter gode, sunde vaner, en moralsk ekspertise og en god dømmekraft. Disse færdigheder kan ifølge Aristoteles kun opnås gennem en *udøvelse* af ens moralske færdigheder (Kraut, 2018). Den akratisk mangler den praktiske visdom, der kommer gennem den dydefulde handling. Derfor er det først, når mennesket er i stand til fuldt ud at værdsætte den korrekte forestilling og vision om ens bedste potentiale, at mennesket bliver i stand til at afvise lysternes misfortolkende indflydelse på denne menneskelige blomstring. Denne moralske praksis kræver implicit anvendelse af selvkontrol – eller *enkrateia*¹⁴, som Aristoteles kalder det (Price, 2006: 249, Kraut, 2018, Mele, 1987: 44-45, Mele, 2001: 3-8). Et semantisk felt findes, hvor egenskaben selvkontrol rummer bevægekraft for moralitet. I modsætning til akrasia, der på trods af sin generelle moralske viden, mangler denne moralske bevægekraft og kobling til det partikulære.

Deontologi – autonomi som selvkontrolleret pligthandling

Hvis man forestiller sig menneskets lykke som et produkt af nydelse og selvopholdelse, så ville man langt bedre kunne opfylde disse behov rent instinktivt snarere end via fornuften. Denne tanke fremsættes i Kants værk *Grundlæggelse af Sædernes Metafysik* (Kant, 1999), der lægger fundamentet for hans videre undersøgelse af den menneskelige morals udspring. Ved tilfredsstillelse af menneskets primitive behov såsom søvn, sult og nydelse ser Kant, at der i forbindelse med disse altid bliver anvendt en vilje, der fungerer som middel til at tilfredsstille disse. Vores menneskelige fornuft vil på den måde bruges som et middel til at opnå nydelse og selvopholdelse. Dette ser Kant som en anvendelse, der overflødiggør brugen af fornuft, fordi vi rent instinktivt ville klare os bedre, hvis vi agerede ligesom dyrene, hvor en fornuft er fraværende, og der alene handles gennem behovet for at opfylde de naturlige drifter. Derfor slutter Kant, at nydelse og selvopholdelse ikke kan være stedet for moralsk handling, for hvis dette var tilfældet, ville menneskets særegne egenskab fornuften lægge under for tilbøjeligheder. Og mennesket ville derfor langt bedre kunne klare sig i moralske situationer uden en brug af fornuften (Kant, 1999: 39-42).

---

¹² Dette beskrives af Aristoteles som "lykke", der opnås gennem den menneskelige blomstring, dvs. en opnåelse af menneskets fulde potentiale. Se også det græske begreb *areté*, der er en tilstand af at "leve godt" i overensstemmelse med "the character traits that human beings need in order to live life at its best" (Kraut, 2018).

¹³ Dette kan oversættes til "praktisk visdom", som opnås gennem dydefuld handling (Kraut, 2018).

¹⁴ Kan oversættes direkte til 'selvkontrol' (Kraut, 2018, Price, 2006: 249, Mele, 1987: 44-45).

Denne isolering af fornuften som stedet for moral får Kant til at sætte fokus på, hvad det særlige ved menneskets fornuft er. Med andre ord: Hvad er det, der separerer menneskets fornuft som noget distinkt anderledes end drifternes bevægekraft? Kant finder, at det helt særlige ved fornuften er evnen til at frembringe en vilje, som ikke anvendes som middel til nogen anden tilfredsstillelse. Handlinger hos dyr er distinkt anderledes end en vilje af denne art. Det kan måske umiddelbart se ud, som om dyr handler i frihed, men Kant mener, at dyrene er bundet af en instinktiv adfærd, hvor denne adfærd fungerer som midlet, der tilfredsstiller disse instinkter. Det, vi betegner som menneskets frihed, eller dets autonomi¹⁵, må derfor fremkaldes gennem en vilje, der ikke er bundet af instinkternes tilbøjeligheder, men nærmere en vilje, der har sin fulde tilblivelse i fornuften. En sådan vilje, der er frembragt af den rene fornuft, foreskriver, at viljen bliver distinkt menneskelig og frigør sig fra ren tilbøjelighed. Ifølge Kant er målet for den menneskelige fornuft derfor at frembringe en vilje, der ikke er middel for en eller anden hensigt, men en vilje, som er god i kraft af sig selv. Nærmere: En vilje, der er et mål i sig selv. Ved en sådan fremkaldt vilje følger menneskets frihed automatisk, fordi den implicerer en frigørelse fra tilbøjelighed. Alfred Mele skriver om Kants autonomi: "On the assumption that the hypothetical agents at issue are autonomous, the following claims from Kant's *Groundwork of the Metaphysics of Morals* jointly place these agents, or their "wills," "under moral laws": "a free will and a will under these moral laws are one and the same"; "freedom and the will's enactment of its own laws are indeed both autonomy" (Mele, 2001: 13, Kant, 1964: 98, 104).

Det er for Kant, når fornuften anvendes til at handle ud fra *pligt* alene, at handlinger isoleres sig som et mål i sig selv. Pligthandling frigør mennesket fra dets ellers instinktive tilbøjeligheder. Med andre ord: Når man handler ud fra pligt alene, og ikke ud fra tilbøjeligheder (såsom sult, følelser og eller seksuelle drifter), så handles der ud fra den rene, menneskelige fornuft. Viljen, der sikrer denne frigørelse og menneskelig autonomi, gennem pligt, implicerer for Kant en brug af selvkontrol (Cartwright, 1984: 86, Kant, 1999: 43-44, Mele, 2001: 13). Den autonomi der forbindes med den menneskelige fornuft, i form af selvkontrol, differentierer sig fra den bundethed tilbøjelighederne dikterer. Der findes derfor et semantisk felt mellem selvkontrollens frigørelse, sat overfor modsætningen i drifternes bundne natur til tilbøjeligheder.

Kant opstiller en handleforskrift for dette. Enhver handling, der blot er nødvendig for at nå et ønsket mål, kan i sig selv betragtes tilfældigt og arbitrært. Alle subjektive tilbøjeligheder af denne art har lav moralsk værdi ifølge Kant, da de modsætter sig forståelsen af den gode vilje, som er god i kraft af sig selv. Denne afgørende nødvendighed i, at den gode vilje aldrig bruges som et middel, muliggør etableringen af en almengyldig moralsk leveregel, hvis viljen tages i brug. Kants moralske forskrift, det kategoriske imperativ, udspringer fra den menneskelige fornuft gennem den gode vilje i pligthandling. Det er en handleforskrift, der retter disse

---

¹⁵ Selvkontrol er for Kant den grundlæggende ide bag autonomi – det bliver endog en synonym betegnelse for hans forestilling omkring autonomi: "[...] autonomous agents are self-controlling because they determine their own actions." (Cartwright, 1984: 86, Kant, 1999: 97-98).

tanker ind i en moralsk almengyldig handlingslov, hvor andre altid bør behandles som et mål i sig selv og aldrig som et middel (Kant, 1999: 49-51).

”Handl kun ifølge den maksime ved hvilken du samtidig kan ville, at den bliver en almengyldig lov.” (Kant, 1999: 78).

Ud fra denne overordnede formulering udleder Kant en oversættelse i hans konception af *”formålenes rige”* (Kant, 1999: 94);

”Handl således, at du altid tillige behandler menneskeheden, såvel i din egen person som i enhver andens person, som mål, aldrig blot som middel.” (Kant, 1999: 88).

Her findes et semantisk felt i spændingen mellem pligtens mål i sig selv, og tilbøjelighedernes tilfredsstillelse. Disse modsætninger kan nærmere betegnes som middelbarheden i det kategoriske imperativs pligthandling, sat overfor umiddelbarheden ved at behandle andre som et middel for egen tilfredsstillelse.

Inklinationer sat over for selvkontrol

Et praktisk eksempel på den rolle, som autonomi, eller selvkontrol, spiller i Kants moralfilosofi, finder vi i *”Kant, Schopenhauer and Nietzsche on the Morality of Pity”* (1984), der er en eksamination af både Kants og Nietzsches¹⁶ tanker om den indflydelse, som følelser har for personlig autonomi.

Kant lægger mærke til, at når en person føler medlidenhed for en anden, sker der en reducere af personlig autonomi, der står i proportion med følelsens styrke (Cartwright, 1984: 86). Sympatisk medfølelse involverer tab af autonomi *”[...] when another suffers and, although I cannot help him, I let myself be infected by his pain (through my imagination), then two of us suffer, though the trouble really (in nature) affects only one. But there cannot possibly be a duty to increase the ills in the world and so do good from compassion”* (Kant, 1996: 205).

Kant ser følelsen medlidenhed som en smittende sindstilstand, der uvelkomment overføres til den person, som føler medlidenheden. Overførslen involverer et tab af autonomi hos den, der føler den, da lidelsens tilkendegivelse opfattes som et kald efter handling for den, der føler medlidenheden. Dette kommer af, at tilkendegivelsen indikerer, at personen lider under en tilstand, som personen ikke selv kan afhjælpe.

---

¹⁶ Friedrich Nietzsche deler ikke Kants deontologiske syn i moralfilosofien, men er enig med Kant på en række punkter, der involverer den negative indflydelse, som emotionel manipulation har for en persons autonomi og selvkontrol, hvilket er relevant for denne analyse (Cartwright, 1984: 87).

Nietzsche ser i overensstemmelse med Kant, at denne overførsel af lidelse kan opfattes som en tilegnelse af kontrol over personen, som føler medlidenhed, da man bliver modtagelig over for den manipulation, som tilstanden hos den anden skaber. Nietzsche argumenterer, at menneskets selvkontrol mistes i medlidenhed, fordi den smerte, der overføres, intuitivt må være en uønsket tilstand, man kommer i kontakt med, fordi der følger et incitament til at afhjælpe den andens smerte. Der foretages handlinger, som man ellers ikke ville kunne finde på at foretage på egen hånd. Derved strider medlidenhed imod personlig frihed og kontrollen over sig selv, da personen, der kalder efter medlidenhed i en vis forstand, overrumpler modtageren til at føle og handle på en bestemt måde, som ens tilstand dikterer. Medlidenhed eksemplificerer den styring som tilbøjelighed og inklinasjon kan tage fra menneskelig fornuft, hvis man lader medlidenhed og andre følelsesmæssige tilbøjeligheder danne grundlaget for ens moralske adfærdsregler. Autonomi tilranes og misbruges i medlidenhed, fordi den er en ekstern uønsket faktor, der bliver en bevæggrund for tanke og handling.¹⁷

Nietzsche mener samtidigt, at medlidenhed forbryder sig tilsvarende også i modsat retning. Den, der ønsker medlidenhed fra andre, mister også sin *egen* selvkontrol: ”when we see someone suffer, we like to exploit this opportunity to take possession of him; those who become his benefactors and pity him, for example, do this and call the lust for a new possession “love”” (Cartwright, 1984: 88).

Dem, der *modtager* medlidenhed, kan også få sin autonomi forulempet. Gennem afhængigheden af at modtage hjælp fra dem, der har magten til det, er der chance for, at denne magt misbruges i en grad, der tager kontrol over den andens autonomi, især når velgørende handlinger overgår det, som medlidenheden berettiger. Med andre ord: Den, der føler medlidenhed, kan tilegne sig en slags ”lyst” i at få magt over den lidende gennem velgørende handling, da den lidende ikke er i stand til at tilbagebetale den gode gerning. Autonomi, eller selvkontrol, mistes da også hos den lidende, når denne modtager velgørelse, da gælden kan være svær eller umulig at tilbagebetale (Cartwright, 1984: 88).

---

¹⁷ Nietzsche deler dog ikke Kants tankegang om nødvendigheden i at løsrive fornuften fra følelser såsom inklinasjon, tilbøjelighed og emotionel adfærd som betingelse for moralsk handling. Snarere mener han, at disse følelser er menneskets drivkraft for handling. Dog mener han også, at disse følelser ofte mangler moralsk god retning, sådan som eksemplet med medlidenhed viser. Fornuftens rolle er derved at rette følelsesmæssige drivkræfter i sund retning, der tilfredsstillende menneskets dybeste behov (Cartwright, 1984: 87-88, Nietzsche, 1968).

Selvkontrolteoriernes indflydelse på kriminologien

To centrale temaer i kontrol teori er i) internaliseringen af fælles adfærdsregler gennem effektiv socialisering, hvilket sker gennem indflydelsesrige institutioner såsom familie og skole, og ii) håndhævelsen af fælles adfærdsregler opnået gennem supervision, intervention og sanktion (Reiss, 1951: 196, Wikström, 2010: 229).

Containment Theory og psykologiens tværgående indflydelse på selvkontrolbegrebet

Albert J. Reiss opfattede afvigende adfærd som mangel på personlig eller social kontrol. Afvigende adfærd beskrives som konsekvensen af en manglende evne til at overholde de love, der er etableret i samfundet. Hans begreb om "personlig kontrol" kan sammenlignes med selvkontrol (Cullen og Wilcox, 2010: 778), og det defineres som "the ability of the individual to refrain from meeting needs in ways which conflict with the norms and rules of the community" (Reiss, 1951: 196). En distinktion fra *social* kontrol drages, idet social kontrol beskrives som "the ability of the social groups or institutions to make norms or rules effective." (Reiss, 1951: 196, Wikström, 2010: 229).

Samtidens Walter Reckless' containment theory bevægede sig også væk fra samtidens trend (1961) af "push og pull"-kriminalitetsforklaringer, der ses hos blandt andet differential association- og subkulturteori (Sutherland, 1983, Cohen, 1955, Cullen og Wilcox: 777). Reckless' tænkning bevæger sig i retning mod en teori, der implementerer et ekstra element af "indre styring". Reckless fokuserede især på, hvordan visse mennesker tilsyneladende rummer en evne til at "kæmpe imod miljøet" og handle i overensstemmelse med det generelle samfunds normer, på trods af at oddsene har været imod dem gennem livet. Det er altså en bevægelse væk fra ren miljømæssig kriminalitetsforklaring. Reckless interesserede sig for, hvordan visse mennesker, selvom de er vokset op i hårde miljøer, hvor afvigende adfærd er normen, alligevel handler efter den generelle norm, der er sat i samfundet. Og omvendt, at personer med alle de rette sociale og miljømæssige betingelser alligevel kan ende med at blive kriminel. Reckless sluttede, at der må være en faktor for adfærdspåvirkning, der ikke kan forklares af ren miljømæssig beskrivelse. Derfor udviklede han et begreb om en form for individbaseret kontrol, som han kalder for "inner containment"¹⁸. Det er et begreb, der beskriver den indre påvirkningskraft til at kunne styre ens adfærd på trods af en ydre social påvirkning, som han omvendt beskriver som en "outer containment". (Cullen og Wilcox, 2010: 778-779). Inner

---

¹⁸ "Inner containment" hos Reckless er et koncept, der rummer flere elementer, hvor et af disse elementer kan forstås som selvkontrol. Derfor er der også en meningsfuld sammenhæng mellem begrebets til Reiss' koncept om personlig kontrol (Cullen og Wilcox, 2010: 778, Reckless, 1961, Reiss, 1951).

containment rummede for Reckless flere elementer af indre reguleringer for adfærd. Foruden elementet selvkontrol beskrev Reckless begrebet som ”the insulated self-concept”¹⁹, der kan forstås som en form for ”beskyttende skjold” imod ydre påvirkning. Dette står i modsætning til ”the vulnerable self-concept”, hvor skjoldet er i svækket tilstand uden beskyttelse imod den ydre påvirkning. Mennesker med et godt selv-koncept har, ifølge Reckless, dette skjold som en slags intern buffer imod afvigende adfærd (Cullen og Wilcox, 2010: 777-779).

Sociologen Francis Ivan Nye beskrev fire kontrolfaktorer, der blev diskuteret af Reckless: ”direkte kontrol”, ”indre kontrol”, ”indirekte kontrol” og ”tilgængeligheden af flere forskellige midler til at nå ens mål” (Cullen og Wilcox, 2010: 778). Direkte kontrol opnås gennem straf og disciplinering og kan sammenlignes meningsfuldt med Reckless’ outer containment-beskrivelse. Indirekte kontrol er en persons vilje til ikke at ville skuffe andre, der står én nær, fx ved at begå afvigende adfærd. Det er en faktor, der kan argumenteres for at have forbindelse til bevæggrunden for, at den direkte kontrol overhovedet virker. Indre kontrol kan sammenlignes meningsfuldt med selvkontrol, hvilket Reckless forklarer gennem hans inner containment-koncept (Cullen og Wilcox, 2010: 778, Nye, 1958).

Som en nuancering af dette kan nævnes, at skiftet mellem direkte og indirekte kontrol ofte ikke er klart defineret i kriminologisk teori. Det kan lede til en tvetydig konceptforståelse, der rummer både indre og ydre kontroller som beskrevet i ovenstående (Meier, 1982: 35).

Denne tvetydige uklarhed i kriminologiens kontrolteori kan illustreres ved skiftet fra Travis Hirschi’s social bond teori for ydre kontrol (1969) til en forståelse af kontrol som en indre styring, der er præsenteret i Hirschi’s senere samarbejde med Michael R. Gottfredson (1990). I Social Bond Teori understreges den kontrollerende styrke, som sociale bånd til andre mennesker har for adfærd. Sociale bånd ses her som den socialiserende faktor, der forhindrer mennesker i at begå afvigende adfærd. Normer, der sættes gennem denne socialisering, herunder familie og skole som de største påvirkende institutioner for etableringen af sociale bånd, er det, som holder en person fra at følge en ellers naturlig inklination imod afvigende adfærd. Som Hirschi beskriver det: ”we would if we dared”²⁰ (Hirschi, 1969: 16, Hirschi, 2014, Wikström, 2010: 228, 230). De sociale bånd, der binder eller kontrollerer adfærd, deles op i fire samhörige elementer af bånd, knyttet til fælles adfærdsregler, henholdsvis i) attachment, ii) commitment, iii) involvement og iv) belief.

---

¹⁹ Ronald Akers peger på, at Reckless’ begreber ”insulated- og vulnerable self-concept” rummer en bemærkelsesværdig lighed med den moderne selvkontrolteori general theorys ide om ”høj- og lav selvkontrol” (Akers, 1991: 205, Gottfredson og Hirschi, 1990).

²⁰ Se eventuelt Glueck og Gluecks *Unravelling Juvenile Delinquency* (1950), hvor det religiøse koncept ”Original Sin”, arvesynd, kobles med kriminologien, dvs. man tager udgangspunkt i idéen om menneskets syndige tilstand. Det er et startpunkt, der tildeler mennesket en skyldighed fra start, og hvor kriminalpræventive tiltag da bliver nødt til at tage højde for denne originale arvesynd, blandt andet gennem en fysisk reducere af mulighed for at begå kriminalitet, såsom overvågningssystemer, højere mure og bedre låse (Haggerty, 2004: 218, Glueck og Glueck, 1950, Glueck og Glueck, 2014).

Attachment er et tilknytningsbånd til andre mennesker, der finder sted, før en internalisering af potentielle adfærdsnormer oprettes. Hvis en person er in-sensitiv til andres ønsker og holdninger, er det en frigørelse fra det kontrollerende element i attachmentbåndet. Det er en frigørelse, der vil muliggøre afvigende adfærd (Hirschi, 1969: 18, Downes og Rock, 2011: 224).

Commitment er en persons tids- og energimæssige investering i bestemte aktiviteter, såsom arbejde og uddannelse. Her rummer afvigende adfærd en betydningsfuld risiko for at ødelægge den investering, man har gjort via disse aktiviteter (Hirschi, 1969: 20-21, Downes og Rock, 2011: 224-225). Disse to første bånd kan ses som de mest indflydelsesrige bånd i Hirschis forståelse af social kontrol. Involvement-båndet kan i højere grad ses som den adfærdsmæssige følge af commitment, og det tager udgangspunkt i det faktum, at der simpelthen ikke den samme tid til afvigende adfærd, hvis man er involveret i konventionelle aktiviteter som arbejde eller skole. Og endelig er belief-båndet en tro på og en bekendelse til disse konventionelle normer (Hirschi, 1969: 26, Downes og Rock: 225). Som vi vil ses i følgende analyse, drager Hirschi nogle af disse tanker med sig i hans senere arbejde og udvikling af en ny slags indre styret kontrolteori, der skabes i samarbejde med Gottfredson. Forinden dette bør den samtidige psykologiske forskning og dens empiriske testning af menneskets selvkontrol nævnes.

Walter Michels empiriske undersøgelser af selvkontrol

I 1960'erne udførte psykologen Walter Michel den såkaldte skumfidustest. Disse empiriske undersøgelser af selvkontrol udløste en bølge af opfølgende forskning, der tydeligt kan ses i mængden af forskningslitteratur i den efterfølgende periode (Carlson et al., 2013, Michel, 2015: 4). Inden for psykologiens fagfelt har Michel haft betydning for bevægelsen væk fra psykologiens dominerende behaviorisme i 50'erne og imod en forståelse, der i højere grad kombinerer miljø og arv i adfærdsforklaringer (Michel, 2015: 81). Michel påpegede blandt andet gennem sine test, at evnen til selvkontrol har indflydelse på menneskers generelle succes i livet. Et empirisk fund, der blev gjort gennem den velkendte skumfidustest, hvor førskolebørn blev sat over for et svært dilemma. De kunne vælge at spise en enkelt skumfidus med det samme, eller de kunne vente i op til 20 minutter foran den ene skumfidus og derved få en ekstra skumfidus. De resultater, som undersøgelsen bragte, om, hvem der havde selvkontrol til at behovsudske trangen og vente på ekstra belønning, viste sig at have en korreleret betydning for børnenes fremtidige succes i livet. Dette blev målt i en opfølgende longitudinal undersøgelse, da børnene var blevet voksne. Eksperimentet åbnede psykologiens fagfelt for opfølgende undersøgelser af selvkontrol, blandt andet om, hvorvidt selvkontrol er en medfødt, allerede determineret evne, eller om den kan optrænes, om hvilke eksekutive funktioner der tages i brug, når evnen udøves, og andre spørgsmål af denne art (Michel, 2015: 4-6). Den nye forståelse af selvkontrol, som dette forsøg skabte, rakte ind i fremtiden og påvirkede en lang række af fagfelter, hvilket blandt andet ses i den kvantitative mængde af selvkontrollforskning, der blev lavet i den efterfølgende tid. Michels indflydelse

kan også bemærkes i den følgende analyse af kriminologiens ledende selvkontrolteori, hvor Walter Michels forståelse af begrebet selvkontrol, der defineres som ”behovsudskydelse”, rummer ligheder med defineringen af selvkontrol i general theory (1990) (Carlson et al., 2013, Michel, 2015: 4-5).

På et eksistentielt plan forbandt Michel selvkontrol med fornuftens selverkendelse, der i forlængelse heraf åbner muligheden for, at fornuften også kan korrigeres. Her kan drages forbindelse til den moderne filosofis grundlægger René Descartes og hans metafysiske diktum ”jeg tænker, altså er jeg” (Descartes, 2009: 83). Selvkontrol gør det muligt at gå fra dette til ”Jeg tænker, derfor kan jeg *forandre* den, jeg er.” (Michel, 2015: 278-279). Selvkontrol ses derfor involveret i erkendelsen af mennesket som fornuftsvæsen.

A General Theory of Crime

General Theory of Crime (1990) har haft stor indflydelse på kriminologiens opfattelse af selvkontrol. Meget teoretisk respons, der involverer en forståelse for selvkontrolbegrebet, står på skuldrene af eller forholder sig kritisk til general theory (Pratt og Cullen, 2000). Derfor lægger dette projekt ekstra vægt på at foretage en præcis afgrænsning af selvkontrolbegrebet i general theory, da teoriens definition af selvkontrol kan fungere som et punkt i begrebets kriminologiske historie, der har givet anledning til nyetablerede genealogiske slægtskabslinjer i kriminologiens begrebsforståelse af selvkontrol.

Selvkontrol defineres i general theory som “the tendency to avoid acts whose long-term costs exceed their momentary advantages” (Hirschi og Gottfredson, 1994: 3). I denne forståelse kan selvkontrol forstås som et individuelt karaktertræk hos en person, der tager langsigtede konsekvenser med i betragtning, og som foretager en fordel/ulempe-beregning af både umiddelbar og langsigtet konsekvens, idet et handlingsvalg bestemmes.

Den utilitaristiske tankegang impliceret i General Theory

I forudgående afsnit blev selvkontrol set gennem henholdsvis dydsetikkens og deontologiens optik, og vi kan derfor argumentere for, at vi mangler en utilitaristisk vinkel på selvkontrolbegrebet. Denne mangel er et bevidst valg i projektets udformning, dels af omfangsmæssige hensyn, dels fordi den utilitaristiske tankegang kan ses som en underlæggende strømning i general theory. Utilitarismens tankegang opfattes som fundamental part af selvkontrolteoriens syn på menneskelig adfærd. Hvor menneskets natur ses som styret af nydelses- smerteprincipper, men med selvkontrol som en egenskab, der kan kontrollere en uhensigtsmæssig efterfølgelse af disse nydelses- og smerteprincipper (Gottfredson og Hirschi, 1990: 14). Gottfredson og Hirschi giver til kende, at de ønsker et kriminologisk genkald til den klassiske skoles tidsånd, hvor

kriminalitetsforklaring fulgte denne utilitaristiske tankegang omkring menneskets underlæggende natur, som værende styret af nydelses- smerteprincipper (Gottfredson og Hirschi, 1990: 14). Her er særligt filosofen Jeremy Benthams hovedværk *The Principles of Morals and Legislation* (1948) en styrende inspirationskilde til den almengyldige rolle, som umiddelbar og nydelsesorienteret adfærd har fået for teorien (Bentham, 1948: 131-142, Beccaria, 1963). Tankegangen, at mennesker er hedonistisk orienterede væsener, der er styret af nydelses- og smerteprincipper, kan ses i den rolle lav selvkontrol har for alsidig- og analog afvigende adfærd. Den underlæggende utilitaristiske tanke kommer til syne, når selvkontrol svækkes, og menneskets nydelses- smerteorienterede adfærd ikke længere blokeres af selvkontrol. (Gottfredson og Hirschi, 1990: 85-87).

Selvkontrollens fundamentale forbindelse til konceptet kriminalitet

Gottfredson og Hirschi mener, at kriminologisk teori ofte ikke yder det fornødne fokus på at forklare en underlæggende natur for menneskelig handling. Hvis en sådan underlæggende natur i handling ikke beskrives, bliver kriminologisk teori nødt til at se på kriminelle handlinger som isolerede tilfælde af individuelle tilbøjeligheder til at begå kriminalitet. Når en person har en bestemt tilbøjelighed til at begå en bestemt form for kriminalitet på en sådan måde, kan det lede til en opfattelse af, at vedkommende har en særlig interesse, eller specialisering, inden for bestemte typer af kriminelle handlinger. Det er tilbøjeligheder, som naturligt leder fokus over på at anskue konceptet "kriminalitet" som bedst forklaret gennem forskellige "subgenrebeskrivelser" for kriminel adfærd. Disse subgenrer forstås som koncepter, hvor en person har specialiseret sig i en bestemt form for kriminel handling; dette gøres for at finde kausalårsager til denne handling. Hvilket, ifølge general theory, ses som vildledende og indbydende til unødvendig kompleksitet i kriminologien. I stedet argumenteres der for, at kriminologien bør lede efter fællestræk i kriminelle handlinger, som indgår i alle beskrivelser af kriminel adfærd, og at der dermed findes nogle overordnede karakteristika for, hvad der må gælde for konceptet af "en kriminel person" (Gottfredson og Hirschi, 1990: 85, 14, Gottfredson og Hirschi, 2014).

General theory kritiserer især isolerede kriminalitetsbeskrivelser hos biologisk positivisme for at mangle et abstrakt konstrueret testbart koncept om, hvad kriminalitet er. Uden et sådant abstrakt koncept om kriminalitet er kriminologien nødsaget til at beskrive kriminalitet gennem terminologi, der anvender den pågældende fagbeskrivelse, der søger at beskrive det. Hvert domæne søger at beskrive kriminalitet og forskellige typer af kriminalitet inden for deres eget domæne. Det leder til en kompleksitet af forskellige inkommensurable beskrivelser af kriminalitet og kriminalitetstyper, der ikke lader sig sammenligne på tværs af fagbeskrivelser, og det giver dermed kun mening inden for det pågældende fagområde. Denne kompleksitet i defineringen af kriminalitet kommer ifølge Gottfredson og Hirschi af, at positivismen ikke naturligt spørger: "Hvad er kriminalitet?", men i stedet: "Hvad er årsagen til kriminalitet?", og det gøres

uden først at have defineret klart, hvad kriminalitet er. Kritikken er på den måde ikke en kritik af den videnskabelige fremgangsmetode som sådan, men nærmere at positivismen sammenligner afhængige variabler med hinanden. Det leder til tautologiske sætninger om kriminalitet, i stil med ”en person, der snyder, er en person, der med stor sandsynlighed vil snyde i fremtiden”. Ifølge Gottfredson og Hirschi mangles der i kriminologisk, positivistisk baseret teori en større kontrol over den uafhængige variabel, når man beskriver kriminalitet (Gottfredson og Hirschi, 1990: 171, 53).

Defineringen af selvkontrolbegrebet i General Theory

Konceptet om selvkontrol er en del i teoriens inkorporering af på den ene side det klassiske syn på rollen af sociale bånd, hvor ekstern social kontrol formes af ens sociale lokation og sociale kontekst, og på den anden side den individuelle interne kontrol, beskrevet som selvkontrol, der indikerer individets *interne* kontrol. Dette beskrives som de individuelle forskelle, der ligeledes er med i årsagsforklaringen af en persons adfærd (Gottfredson og Hirschi, 1990: 119-120).

Gottfredson og Hirschi giver i general theory en længere beskrivelse af naturen i kriminalitet. Fremgangsmåden til at finde denne natur kommer på baggrund af en undersøgelse af de kriminelle handlinger i sig selv. Det konkluderes, at disse almene former for kriminel handling rummer bemærkelsesværdige fællestræk med hinanden. Det er fællestræk, der kan beskrives som en gennemgående mangel på de karaktertræk, de definerer som selvkontrol.

I Albert Cohens hovedværk *Delinquent Boys: The Culture of the Gang* (1955) beskriver Cohen to polare typer af drenge, som typisk starter skolen for første gang. Drenge, der generelt accepterer, og drenge, der generelt afviser de karakteristiske værdier for ønsket adfærd. Værdisæt, der også har tendensen til at fungere i et forbundet samspil med hinanden. Værdierne, Cohen beskriver, er for Gottfredson og Hirschi en bemærkelsesværdig, detaljeret beskrivelse af, hvad de forstår som definitionen af deres eget selvkontrolbegreb. Dvs. Cohen beskriver rent faktisk det indholdsmæssige i selvkontrolsbegrebet hos Gottfredson og Hirschi. Derfor gives der herunder en præsentation af disse værdisæt, som vil citeres gennem Albert Cohens egne ord i følgende liste (Gottfredson og Hirschi, 1990: 87, 90-91, Cohen, 1955: 88-91, Cohen, 2014).

Samtlige citater i nedenstående punkt 1-9 er hentet fra Gottfredson og Hirschi, 1990: 142-143, som igen citerer fra Cohen, 1955: 88-91.

1) **Ambition:** “Ambition is a virtue: its absence is a defect. [...] Ambition means a high level of aspiration, aspiration for goals difficult of achievement. It means also an orientation to long-run goals and long-deferred rewards.”

- 2) **Ansvarlighed:** "Individual responsibility is applauded."
- 3) **Erhvervelse af værdifulde kvalifikationer:** "[...] emphasis on academic achievement and the acquisition of skills of *potential* economic and occupational value."
- 4) **Parathed- og evne til at udsætte umiddelbar nytelse til fordel for langsigtede mål:** "Great value is placed on [...] a readiness and an ability to postpone and to subordinate the temptations of immediate satisfactions and self-indulgence in the interest of the achievement of long-run goals."
- 5) **Rationalitet som praktisering af omtanke og planlægningsevner:** "Rationality is highly valued, in the sense of the exercise of fore-thought, conscious planning, and budgeting of time."
- 6) **Manerer og høflighed:** "Manners, courtesy, and personability are valued."
- 7) **Have fysisk kontrol over sig selv:** "[...] the control of physical aggression and violence."
- 8) **Rekreation bør være sundt for krop og sind:** "Recreation should be wholesome."
- 9) **Respekt for ejendomsret:** "[...] emphasize "respect for property" [...] the right of the owner to do as he wishes with his belongings."

Tilsammen udgør punkterne en synonymbetegnelse for selvkontrol i teorien, en *evne til nydelsesudsættelse* "People with high self-control [...] tend to defer gratification" (Gottfredson og Hirschi, 1990: 89).²¹

General theory bygger på et teoretisk fundament, der indeholder denne individuelle interne kontrol over sig selv, som er fundet i de listede værditræk, der udgør evnen selvkontrol i ovenstående.

Naturligt kunne her spørges ind til, hvor disse værdisæt skulle komme fra, hvis ikke de erkendes *a priori* og er indeholdt hos mennesket fra start. Svaret, ifølge Gottfredson og Hirschi, ligger i menneskets natur, der beskrives som et selvinteresseret væsen (jf. Bentham's underlæggende utilitaristiske tanke), der kræver en socialisering for at træde ud af sin selvinteresse (Gottfredson og Hirschi, 1990: 87, 117, Bentham, 1948). Her gives mening til teoriens andet aspekt, den *eksterne* kontrol, der fungerer i kraft af en persons lokation i ens sociale kontekst. Det er her, general theory ser selvkontrollen til at blive formet gennem en ekstern social kontrol, forstået som socialisering gennem opdragelse. Selvkontrol får en person til at kunne stå imod egne, naturlige inklinationer, navnlig den naturlige drivkraft selvinteresse, og i stedet praktisere tillærte værdier, der er opnået gennem socialisering, netop de værdier, er listet i ovenstående definition af selvkontrol (Gottfredson og Hirschi, 1990: 86-87, 117).

---

²¹ Denne definerings af selvkontrol rummer synonym lighed med Walter Michels definerings af evne for en høj selvkontrol udøvelse som 'høj behovsudskydelse' og lav selvkontrol som 'lav behovsudskydelse' (Michel, 2015: 5).

Selvkontrol ses på denne måde som noget, man lærer gennem socialisering, hvor særligt familieinstitutionens opdragende omsorg, disciplin og træning bliver set som det styrende redskab for påvirkning af denne evne. General theory beskriver en fire-punkts-model for opbyggelsen af selvkontrol gennem opdragelse: 1) Bånd til forældre. Det ses som nødvendigt for god opdragelse og udviklingen af selvkontrol, at forældrene som udgangspunkt bekymrer sig om deres barns velvære og adfærd, og at der derved etableres et bånd mellem forældre og børn. 2) Forældrenes supervision. Forældrene overvåger børnene, så de har en chance for at korrigere barnets adfærd, når den genkendes som afvigende (Glueck og Glueck, 1950, McCord og McCord, 1959). Der ses altså en direkte forbindelse mellem social kontrol og tillæring af selvkontrol. 3) Genkendelse af afvigende adfærd. Det skal være muligt at genkende afvigende adfærd, før en korrigerende fra forældrene kan finde sted og har indflydelse på tillæringen af selvkontrol. 4) Straf af afvigende adfærd. Med straf menes ikke kropslig afstraffelse af barnet, men derimod en effektiv social kontrol, der fx kan udtrykkes gennem en tydelig utilfredshed med barnets afvigende adfærd. Modellen praktiserer en social kontrol gennem opdragelse, der retter barnets læring i retning af de ovenstående ni værdier, der er indeholdt i selvkontrolbegrebet i ovenstående (Gottfredson og Hirschi, 1990: 98-100).

Kriminelle handlinger

General theory beskriver konceptet kriminalitet som sammenligneligt med karaktertrækket ”lav selvkontrol”. En sammenlignelighed, der kommer af at kigge på, hvad kriminelle handlinger i sig selv indholdsmæssigt rummer, og hvor der sørges for ikke at blive tilskrevet yderligere karakteristika end netop dette indhold i handlingen. Dermed lades indholdet alene være det styrende for, hvilke træk hos en person der gør en person modtagelig over for disse handlinger. Gottfredson og Hirschi ønsker at sammenholde, hvad kriminelle handlinger af forskellig art rummer af fællestræk med lav selvkontrol. Følgende overblik beskriver de elementer, kriminelle handlinger oftest indeholder:

Nedenstående liste 1-6 er konstrueret ud fra beskrivelse af kriminel handling hos Gottfredson og Hirschi, 1990: 89-90.

1) *Umiddelbarhed: En let og simpel tilfredsstillelse af lyster*

Gennemgang af kriminelle handlinger af forskellig art viser, at langt størstedelen kan karakteriseres som let og simpel handling, der tilfredsstiller umiddelbare lyster, der er opstået i det omgivende miljø, man færdes i.

2) *Et spændingselement. En risikofyldt og nervepirrende handling*

Den kriminelle handling ses som spændende (Katz), risikofyldt og nervepirrende. Og den involverer ofte spændingselementer såsom fare, smidighed, bedrag, hurtighed og følelse af magt.

3) *Begrænset mængde af langsigtede fordele*

Ofte er der ikke langsigtede fordele forbundet med de kriminelle handlinger. Derfor blander kriminelle handlinger sig ofte på en negativ måde med langsigtede mål og forpligtelser, såsom jobs, ægteskab og tætte forhold til familie og venner.

4) *Minimale krav for kognitive færdigheder og forudgående planlægning*

Kriminelle handlinger har ofte ikke store krav til kognitive færdigheder, der er ofte ikke brug for tillærte eller avancerede egenskaber såsom uddannelse eller træning.

5) *Ansvarlig over at forvolde andre smerte og ubehag*

Kriminelle handlinger afspejler en nedprioritering af andre menneskers velbefindende. De er ofte af en karakter, der indeholder en bemærkelsesværdig chance for at forvolde andre ubehag eller smerte.

6) *Minimal tolerancetærskel over for frustration og irritation*

Kriminalitet begås ofte som middel i lettelsen af midlertidig irritation eller frustration. Det indikerer en reduceret tolerance over for faktorer, der kan frustrere eller virke irriterende.

Tilsammen kan disse kendetegn for kriminelle handlinger opsummeres til "acts of force or fraud undertaken in the pursuit of self-interest", og de udføres ofte, fordi de tilbyder "immediate gratification of desires" (Gottfredson og Hirschi, 1990: 15, 89). Det er også med til at tydeliggøre, hvorfor personer med lav selvkontrol i højere grad foretager kriminelle handlinger. Den kriminelle adfærd kan nemlig på denne måde koges ned til "[...] manifestations of an underlying tendency to pursue short-term, immediate pleasure" (Gottfredson og Hirschi, 1990: 93).

Defineringen af lav selvkontrol og den rolle, det har for kriminelle handlinger

Opdragelse i barndommen, særligt når det handler om at genkende og korrigere et barns afvigende adfærd, beskrives som afgørende for udviklingen af selvkontrol i general theory. Begrebet lav selvkontrol er et koncept, der gør mennesker modtagelige overfor en bred involvering, ikke blot i én type kriminalitet, men i mange forskellige typer af afvigende adfærd og anden analog adfærd. Det er en afstandtagen til den positivistiske tankegang om, at den kriminelle person specialiserer sig inden for et bestemt område af kriminel adfærd (Gottfredson og Hirschi, 1990: 98-100). Lav selvkontrol ses i general theory som en sum af karaktertræk, der afspejler en person, som er modtagelig over for at praktisere ovenstående listes kendetegn for kriminelle handlinger. Et eksempel kunne være en given stats definering af loven, som bruges til at søge

kausalforklaringer på blot de definerede handlinger, staten har beskrevet som ”kriminelle”.²² I stedet definerer general theory den bagvedliggende natur i kriminelle handlinger (Gottfredson og Hirschi, 1990: 15)²³. Kriminelle handlinger med denne definering undersøges for at finde de elementer i handlingerne, der går igen, og som på denne måde kan anvendes som en slags ”ledetråd” til at finde den type person, som kunne være modtagelig til at finde handlingerne attraktive. Trækkene, der uddrages, forkortes til:

“Impulsive, insensitive, physical (as opposed to mental), risk-taking, short-sighted, and non-verbal” (Gottfredson og Hirschi, 1990: 90).²⁴

Disse er definitionen på ’lav selvkontrol’ i general theory, og det er dermed de karaktertræk, der ifølge Gottfredson og Hirschi stemmer overens med, hvad kriminel handling og sammenlignelig adfærd ”kalder efter” hos en person. Dette peger i retning af, at kriminalitet sker på grund af mangel på impuls kontrol for umiddelbar tilfredsstillelse²⁵. Karaktertrækkene lader folk begå kriminelle handlinger eller handlinger, der har en afvigende analog forenelighed med kriminelle handlinger. Fremgangsmåden, der er anvendt for at finde rollen lav selvkontrol, bærer præg af en slags kædereaktion i undersøgelsen, hvor fællestræk i den kriminelle handling først identificeres, og som dernæst fungerer bestemmende for, hvilke træk man dernæst bør fokusere på i undersøgelsen. Ved at gå i dybden med undersøgelsen af de kriminelle handlinger i sig selv findes der derfor også naturligt frem til afvigende analog adfærd. Her knytter Gottfredson og Hirschi både kriminel og analog adfærd sammen, og de udleder manglen på selvkontrol som det samlede koncept for, hvad der karakteriserer kriminalitet (Gottfredson og Hirschi, 1990: 90, 115).). I denne definering af selvkontrol findes et semantisk felt, i spændingen hvor mangel på selvkontrol bevæger en *umiddelbarhed* – jf. utilitarismens nydelses- smerteprincipper, sat overfor selvkontrollens blokering af dette i langsiget *middelbar* adfærd.

Muligheden for, at konceptet kriminalitet er sammenligneligt med karaktertrækket lav selvkontrol, gør det muligt at identificere mennesker, som er særligt disponeret til at foretage kriminelle handlinger, og som

---

²² Se artiklen ”Explaining Crime as Moral Actions” (2010) for en argumentering af, at statens lovgivning bør være et afgørende afsæt til at undersøge kriminel handling, da det kan defineres som brud på statens moralske regelsæt (Wikström, 2010: 211-212).

²³ Wikström kritiserer, inspireret af Karl Popper, konceptet selvinteresse som et næsten umuligt foretagende at falsificere: ”no example of an altruistic action can refute the view that there was an egoistic motive hidden behind it” (Wikström og Treiber, 2015: 434, Popper, 1985). Her spørges ind til hvorledes det kan gøres empirisk muligt at teste rollen, som selvinteresse har for menneskers faktiske adfærd. Det er en vanskelighed, som bør nævnes, da en ikke-testbar faktor i kriminalitetsforklaring ville være logisk ækvivalent med, at mennesker har gemte motiver for adfærd, som er svært forståelige.

²⁴ Et kritikpunkt kan rejses af denne definition, som værende et stærkt klassebaseret syn på kriminalitet. At lav selvkontrol henvender sig til karakteristika af denne art, kan give udtryk for, at general theory ikke forklarer Sutherlands empirisk velfunderede koncept White-Collar Crime (Sutherland, 1983). Se afsnittet ’Sutherlands White-Collar Crime’ i dette projekt for en nærmere adressering.

²⁵ En kritik kan rejses af kriminalitetsforklaring som mangel på impuls kontrol for umiddelbar tilfredsstillelse. Megen kriminalitet har en non-utilitaristisk karakter, en mætning af drifternes kald kan argumenteres for ikke at være *hele* forklaringen, for der er meget kriminalitet, som ikke følger dette generelle princip (Downes og Rock, 2011: 248).

noget, der kan identificeres, før personen faktisk mødes af en kriminogen situation. Dette gør general theory testbar i sin forudsigende evne til at finde frem til personer, der er mere eller mindre modtagelige for at begå kriminelle handlinger. Muligheden åbnes derfor til at studere kriminalitet gennem undersøgelser af ikke-kriminelle manifesteringer af lav selvkontrol, hvor personer, der udviser afvigende adfærd i barndommen, kan bruges som forudsigelsesredskab til at afdække en fremtidig kriminogen udsathed. general theory hævder, at mennesker, der har opbygget en stærk selvkontrol gennem barndommen, har en stabilitet i deres niveau af selvkontrol, som varer ved livet igennem. Med andre ord: At folks kriminelle adfærd, eller mangel på samme, tilsyneladende forholder sig på et stabilt niveau livet igennem²⁶. Stabilitetspostulatet for general theorys selvkontrolbegreb skal forstås sådan, at faktorer, der rummer indflydelse på ens selvkontrol i barndommen, ikke længere har en indflydelse på ens positive eller negative udvikling af selvkontrol efter aldersgrænsen for modtagelighed er passeret. Selvkontrol synes at stabilisere sig, når aldersgrænsen omkring 10 år passerer (Burt et al., 2006: 381, Gottfredson og Hirschi, 1990: 118-119).²⁷

Kritisk respons på selvkontrolbegrebet i General Theory

Akers kritik af lav selvkontrol som en kriminalitetsforklaring

Ronald Akers problematiserer i ”Self-Control as a General Theory of Crime” (1991) den logiske sammenhæng, som general theory anvender imellem udledning af lav selvkontrol gennem kriminelle handlinger og lav selvkontrol, forstået som sammenligneligt med selve konceptet kriminalitet²⁸.

Sammenhængen tolkes af Akers som en tautologisk bikonditional sammenhæng, samtidig med at påstandene ikke er logisk ækvivalent ved bevægelsen i begge retninger (Akers, 1991: 204-205):

Lav selvkontrol ↔ kriminalitet

Det samme som: (A) lav selvkontrol er nødvendigt og tilstrækkeligt for (C) kriminalitet.²⁹

---

²⁶ Downes og Rock kritiserer denne holdning. Når lav selvkontrol bør forholde sig på et stabilt niveau gennem livet, som Gottfredson og Hirschi argumenterer for, så er det bemærkelsesværdigt, hvorledes den universelle ”aging out”-kriminalitetskurve kan registrere et allestedsgældende fald i kriminalitetsrate, hvis lav selvkontrol forholder sig stabilt og forstås som den nødvendige og tilstrækkelige grund for kriminalitet (Downes og Rock, 2011: 252).

²⁷ Dette postulat gør teorien særligt testbar, jf. Poppers idéer om testbarhed (Popper, 1985), da det muliggør en falsificering af antagelsen blot ved registrering af mindre ændringer i folks niveau af selvkontrol på et hvilket som helst givent tidspunkt i livet, efter at aldersgrænsen for påvirkning er passeret.

²⁸ Se general theory: ”people who lack self-control will tend [...] therefore to engage in criminal and analogous acts.” (Gottfredson og Hirschi, 1990: 90).

²⁹ Se også Downes og Rock, der kritiserer et generelt ”sort boks”-problem, typisk for kontrolteori. Da der findes en tilbøjelighed til at kombinere antagelser om rationaliteten af adfærd med den objektive, adfærdsmæssige virkelighed,

Akers beskylder dette som at hævde den tautologiske påstand: "[...] low self-control causes low self-control"³⁰

En anden logisk kritik rejses i bikonditionalets tvetydige bevægelse i hver retning, da en konjunktion (B) synes at blive indført, når lav selvkontrol stilles som antecedent i den konditionale bevægelse: Hvis A, så C:

Hvis (A) lav selvkontrol + (B) uafhængige kriminelle tilbøjeligheder ud over lav selvkontrol, så = (C) kriminalitet

Alt imens Akers kritiserer den modsatte bevægelse til på mystisk vis ikke at rumme denne konjunktion (B):

Hvis (C) kriminalitet = så (A) lav selvkontrol

I førstnævnte konditionale bevægelse indføres (B) *uafhængige kriminelle tilbøjeligheder ud over selvkontrol*, hvor sidstnævnte beholder den originale, tautologiske sætningskonstruktion (Akers, 1991: 204). Gottfredson og Hirschi adresserer denne kritik i "Commentary: Testing the General Theory of Crime" (1993), hvor de nævner, at deres koncept af selvkontrol ikke rummer en tilbøjelighed til at begå kriminalitet, men nærmere skal forstås som en barriere imod kriminel handling (Gottfredson og Hirschi, 1993: 52-54). Det er dog ikke klart, om denne respons tager hånd om Akers' egentlige kritik, der kan opfattes til at være den logiske tvetydighed, der rummes i ikke-ækvivalent bevægelse af bikonditionalet i hver retning. Når kriminelle handlinger studeres, og en lav selvkontrol udledes heraf, så har dette en tautologisk karakter, der ikke synes at indeholde en inkludering af uafhængige, kriminelle tilbøjeligheder ud over lav selvkontrol. Omvendt i den anden retning, hvis lav selvkontrol studeres for sammenhæng med kriminalitet, så erkendes det, at der blandt andet skal være de rigtige situationer og miljømæssige betingelser til stede, før kriminelle handlinger sker. Det er en påstand, der kunne stemme overens med Akers' kald efter (B) *uafhængige, kriminelle tilbøjeligheder ud over lav selvkontrol*. (Akers, 1991: 204-205).

Akers fremhæver, at det for kriminologien fremadrettet (1991 og fremefter) er nødvendigt at identificere uafhængige indikatorer af selvkontrol, hvis man vil undgå den tautologiske sætningskonstruktion, at "kriminalitet er lig med lav selvkontrol". Det er et kald efter uafhængige indikatorer af selvkontrol, der er opnået gennem operationaliseringen af konceptet lav selvkontrol. Det er en holdning, som Gottfredson og

---

fører det til en mangel på egentlig kausalforklaring mellem de to entiteter. Hvad Downes og Rock karakteriserer som den sorte boks imellem disse (Downes og Rock, 2011: 251).

³⁰ Se "Commentary: Testing the General Theory of Crime" (1993), hvor det fastholdes, at deres konception af lav selvkontrol ikke indeholder en kriminalitetstilbøjelighed, men at selvkontrol skal forstås som en slags "barriere", der står mellem agenten og den umiddelbare tilfredsstillelse af lyster, som kriminelle handlinger indeholder (Gottfredson og Hirschi, 1993: 52-53).

Hirschi er sympatiske overfor (Gottfredson og Hirschi, 1993: 52-53), og hvor der foreslås en række af potentielle indikatorer, der kan have uafhængig indflydelse på kriminalitet.³¹ (Akers, 1991: 204, Akers, 2014, Gottfredson og Hirschi, 1993).

Yderligere problematiseres en uafhængig forudsigelse af kriminel adfærd, hvis den forudsigende variabel er impliceret i selve kausalårsagen. Det sker her gennem målinger af afvigende adfærd hos børn inden puberteten. Der argumenteres for ikke at kunne tages som uafhængig forudsigelse af lav selvkontrol og kriminel adfærd, da både kriminel og analog ikke-kriminel adfærd begge hører ind under lav selvkontrol. Børn, der handler analogt til kriminel handling, kan derfor ikke tages som en uafhængig forudsigende variabel der forklarer senere kriminel adfærd, men nærmere som en *kausalårsag*, der forklarer senere kriminel adfærd. Med andre ord bringes kritikken tilbage til den tautologiske sætningskonstruktion, i stil med at lav selvkontrol forårsager lav selvkontrol. Det, man undersøger, er i virkeligheden tidlige kausalårsager til manifesteringer af lav selvkontrol, hvilket ifølge Akers resulterer i, at det forudsigende element går tabt (Akers, 1991: 204-205).

Akers' tautologiske kritik modsvarer i "Commentary: Testing the General Theory of Crime" (1993), hvor den tautologiske natur i sammenligneligheden mellem konceptet kriminalitet og lav selvkontrol i højere grad bør anskues som en konsistent sandhedsværdi i teorien frem for at være en svaghed. Nærmere, at teorien har fundet noget sandt om, hvad konceptet lav selvkontrol og kriminalitet indeholder. I den forståelse er selvkontrol med til at begrebsliggøre kriminalitet, hvilket muliggør, at man kan aflede kriminogene karaktertræk hos kriminelle, snarere end blot at hævde en tautologisk sætning. Det nævnes, at grunden til, at argumentet kan opfattes som intetsigende, i stil med "lav selvkontrol forårsager lav selvkontrol", skyldes, at teorien – modsat mange andre kriminologiske teorier – starter med den kriminelle handling i stedet for den kriminelle, dvs. at den kriminelle handling er styrende i at udlede en konception af, hvilke træk gerningsmanden har. Resultatet er, at når en lighed findes, så er der per definition en forventelig og ønskelig lighed mellem teoriens koncept om gerningsmanden og konceptet om den kriminelle handling. Med andre ord: Teorier, der starter med kriminelle årsager, vil naturligt lede til et koncept om kriminalitet, der er udledt af, hvad de kriminelle handlinger har peget imod (Gottfredson og Hirschi, 1993: 52). Stadig kan det menes, at Akers har en pointe i den ovenstående kritik, der er rejst om den logiske inkonsistens i den bikonditionale forståelse mellem lav selvkontrol og kriminalitet. Hvis kriminalitet nævnes som synonym med lav selvkontrol, "although they continue to use criminality as synonymous with low self-control" (Akers, 1991: 204), så kan det virke vildledende, når der alligevel erkendes en eksistens af uafhængige sideløbende

---

³¹ Se Wikström og Treiber "Situational Theory: The Importance of Interactions and Action Mechanisms in the Explanation of Crime" (2015), der uddyber potentielle, uafhængige indikatorer med indflydelse på kriminalitet gennem faktorer såsom den miljømæssige "situation", som en person befinder sig i.

faktorer, før de kriminelle handlinger faktisk begås: ”We explicitly propose that the link between self-control and crime is not deterministic, but probabilistic, affected by opportunities and other constraints” (Gottfredson og Hirschi, 1993: 53).

Der synes da at kunne nås en enighed om, at selvom kriminalitet bliver anvendt som en synonym betegnelse for lav selvkontrol i general theory, så kan de to ikke stå lig med hinanden i logisk forstand. Lav selvkontrol skal, som Gottfredson og Hirschi nævner i deres respons, ikke forstås som en kriminel tilbøjelighed til kriminalitet, men snarere opfattes som fraværet af en barriere imod lysten for umiddelbar tilfredsstillelse (Gottfredson og Hirschi, 1993: 53). Men det virker som en naturlig dragning, hvorledes Akers’ er nået til en tolkning af teorien, der siger, at lav selvkontrol er lig med en kriminel tilbøjelighed, hvilket skyldes, at lav selvkontrol anvendes synonymt med konceptet kriminalitet hos Gottfredson og Hirschi (Akers, 1991: 203-205). Akers kunne spørge: ”Hvad, andet end en forståelse som *tilbøjelighed* til at begå kriminalitet, ville give mening til den synonyme sammenlignelighed mellem lav selvkontrol og kriminalitet anvendt i teorien?”. Selvkontrol som ’barrierebegreb’ kan argumenteres for at miste synonym anvendelighed mellem lav selvkontrol og konceptet kriminalitet, da lav selvkontrol ikke længere indikerer adfærden, der kan forstås til at være indeholdt i begrebet ”kriminalitet”.

Sutherlands White-Collar Crime

I 1949 udgav Edwin H. Sutherland “White Collar Crime”, der beskrev hvordan kriminalitet ses til at ske i alle samfundslag. Således blev det tydeliggjort hvordan det ikke kun er den mere *synlige* form for kriminalitet, såsom ’gadekriminalitet’, der bør have teoretisk forankring (Sutherland, 1983). Sutherland pointerede hvorledes højerestående forretningsførere, der begår kriminalitet, bryder med dette normalvis klassebaserede syn. Yderligere beskrev han, hvordan White-Collar Crime forbrydelser i en vis forstand ’usynliggør sig’ overfor det omkringliggende samfund, da mennesker i denne position, har magten til at omforme passagen af lovens håndhævelse, sådan den står til egen fordel (Sutherland, 2014: 388-389).

White-Collar Crime forskelliggør sig på denne måde en beskrivelse af kriminalitet i lavere samfundslag, hovedsageligt i forbindelse med implementeringen af samfundets love (Sutherland, 2014: 397).

General theory kan stilles overfor stærk kritik gennem White-Collar Crime argumentering. Den gennemgæede præsentation som karakteriserer lav selvkontrol, kan ses klassepartisk. Her bør nævnes karakteristika af personer, modtagelig overfor kriminelle handlinger;

”Impulsive, insensitive, physical (as opposed to mental), risk-taking, short-sighted, and non-verbal” adfærd (Gottfredson og Hirschi, 1990: 90).

Alle kendetegn, der kan kritiseres for et klassebaseret bias imod lavere samfundslag (Sutherland, 2014: 388-389, 397, se eventuelt Sutherland og Cressey, 2014, for alternativ forklaring i differential association teori).

Gottfredson og Hirschi forsvarer imod kritikken ved argumentering af, at White-Collar Crime også lægger under for samme generelle karakteristika. Men hvor White-Collar Crime blot differentierer sig på grund af, at lav selvkontrol manifesterer sig på en anden vis i højere samfundslag (Gottfredson og Hirschi, 1990: 188-190). Disse manifestationer af en tilsyneladende forskelligartet kompleksitet, ses derfor ikke til at rumme denne distinkte kompleksitet, men snarere ses det som et resultat af den sociale lokation og de muligheder det bringer med sig (Gottfredson og Hirschi, 1990: 200-201).

Forsvaret synes ikke fyldestgørende for alle implicerede kritikpunkter. Benson og Moore udgav i 1992 artiklen "Are White-Collar and Common Offenders the Same?". Her blev implementeringen af White-Collar Crime forståelsen i general theory problematiseret igennem to af teoriens selv-hævdede propositioner.

Hvis general theory er gældende, så må:

- i) White-Collar forbrydere med lav selvkontrol også være ligeså kriminelt *alsidige* som andre forbrydere, og
- ii) White-Collar forbrydere med lav selvkontrol må samtidig være ligeså *tilbøjelig* til at begå kriminel eller analogt afvigende adfærd. (Benson og Moore, 1992: 251).

Studiet viste dog, i modstrid med general theory, at disse påstande ikke gældte. White-Collar forbrydere havde tværtimod en reduceret sandsynlighed for tidligere anholdelse, og en reduceret sandsynlighed for involvering i alkohol- og eller stofmisbrug, og reduceret sandsynlighed for tidligere problemer i skolegang. En kriminel alsidighed blev derfor afkræftet. Yderligere, White-Collar forbrydere viste sig heller ikke til at have denne tilbøjelighed for involvering i en bred vifte af kriminel og analogt afvigende adfærd (Benson og Moore: 265-266).

Benson og Moore problematiserede ligeledes den generelle tanke omkring at et fravær af selvkontrol, eller en lav selvkontrol, leder til kriminalitet. Gennem argumenteringen, at høj selvkontrol da altid må fungere som en barriere for kriminalitet. Men hvad, spurgte Benson og Moore, står der logisk i vejen for, at en person der er tilstrækkeligt motiveret, udfører kriminalitet på en selvkontrolleret og disciplineret måde?³²

Her pegede de blandt andet på at et væld af studier foretaget efter Sutherland, har dokumenteret sager omkring folk der har haft en tilstrækkelig stor mængde af selvkontrol til opnåelse af høj social status,

---

³² Benson og Moores retoriske spørgsmål kalder nærmest på den endnu-ikke udviklede situationelle handlingsteori, hvor selvkontrol tillader personer med dårlig moralsk dannelse, der samtidigt har velfungerende og stærk selvkontrol, til at bruge selvkontrollens egenskab i kriminelle henseender (Wikström et al., 2012: 22-30, Wikström og Treiber, 2015: 431-433). Spørgsmålet kan angiveligt tænkes modsvaret i Kants stringente konception af selvkontrol, hvor selvkontrol er en egenskab ikke-indeholdt tilbøjeligheder. Dermed udelukkes det som Benson og Moore efterspørger. Da ulovlig aktivitet ville involvere handlinger efter tilbøjelighed (Benson og Moore, 1992: 266, Kant, 1999: 43-44).

hvorefter disse mennesker er blevet motiveret til at begå kriminalitet. En bevægelse der ville gå imod beskrivelsen af selvkontrol opfattet som en stabil adfærdsmæssig tilbøjelighed (Benson og Moore, 1992: 266, Gottfredson og Hirschi, 1990: 118-119). Benson og Moore antydede slutteligt, at motiver såsom *mulighed* bør være et vigtigt fokuspunkt. Og at White-Collar Crime sandsynligvis rummer ”offenders with high self-control, who employ it to pursue ego gratification in an aggressive and calculating manner. In a culture based heavily on materialism and competition, such personalities are bound to appear frequently and to often be able to obtain positions of power and influence.” (Benson og Moore, 1992: 268).

Metaanalytisk undersøgelse og konsekvenserne for selvkontrol som en kriminalitetsforklaring

Pratt og Cullen undersøgte i 2000 general theory gennem metaanalysen “The Empirical Status of Gottfredson and Hirschi’s General Theory of Crime: A Meta-Analysis”. Analysen blev foretaget som et komparativt studie, hvor uafhængige, empiriske målinger af selvkontrol og analog adfærd blev anvendt med henblik på at teste de teoretiske konstrueringers forudsigende egenskaber for kriminel adfærd. Metaanalysen havde to fokuspunkter: 1) at analysere og determinere den kumulative effekt, som rollen selvkontrol har for kriminalitet, og 2) at vurdere variabiliteten af selvkontrol-indflydelse i kriminel adfærd under forskellige metodiske betingelser (Pratt and Cullen, 2000: 935-936). Pratt og Cullen erkendte som udgangspunkt, at general theory kan kritiseres på et logisk grundlag, da kritik kan rejses om den konceptuelle lighed mellem lav selvkontrol og kriminalitet (Andrews og Bonta, 1998, Akers, 1998, Arneklev et al., 1999, Geis, 2000, Longshore et al., 1996, Miller and Burack, 1993, Sampson and Laub, 1995, Tittle, 1995). Om konceptet lav selvkontrol i general theory kan afgrænses som sit eget distinkte koncept, eller om det blot er en bevidst håndplukning af nogle af de mest videnskabeligt veletablerede psykologiske faktorer for kriminel adfærd, sat sammen under en samlebetegnelse til konceptet ”lav selvkontrol”, kan anses som et kritikpunkt (Pratt and Cullen, 2000: 951).

Det bør nævnes, at metaanalysen, som Pratt og Cullen foretog, ikke kun tager højde for en adfærdsmæssig definition af lav selvkontrol, men også en selvregistreret holdningsmæssig undersøgelse af selvkontrol, der står uafhængigt af adfærd hos personerne i undersøgelsen (Pratt and Cullen, 2000: 945).

Pratt og Cullen (2000) anerkender teoriens omfattende mulighed for falsificering og generelt gode testbarhed. Yderligere blev der fundet en forholdsvis imponerende empirisk støtte for, at konceptet lav selvkontrol fungerer som en korreleret forudsigelsesfaktor for kriminalitet, set i lyset af de andre undersøgte potentielt forudsigende faktorer for kriminalitet i analysen (Andrews og Bonta, 1998: 42-43, Gendreau et al., 1996: 583). Konceptet har samtidig en robusthed i forhold til forskelligartet operationalisering i testning, hvor der eksempelvis kan foretages både holdnings- og adfærdsbaserede målinger af selvkontrol (Pratt and Cullen, 2000: 952). Metaanalysen rummer støtte til selvkontrollens generelt gældende effekt på tværs af

forskelligartede samfund. Der blev dog ikke fundet en signifikant støtte til stabilitetspostulatet i teorien, der drejer sig om selvkontrollens urokelighed, når aldersgrænsen for påvirkning passerer (Pratt og Cullen, 2000: 952). Det indikerer, at faktorer i teorier såsom social learning teori (der befinder sig indenfor en anden paradigme-forståelse i kriminologien), også fandt støtte, og kunne have signifikant indflydelse på selvkontrollens stabilitet i løbet af livet (Pratt og Cullen, 2000: 949, 952, se også Pratt et al., 2010). I forlængelse heraf pointerer Pratt og Cullen, at lav selvkontrol bør anses som et vigtigt forudsigelsesredskab i undersøgelsen af kriminalitet, men at teorier som social learning teori også blev fundet til at have en signifikant empirisk støtte som en kriminalitetsforklaring. Så selvom selvkontrol blev fundet til at have en forholdsvis stærk og relativt konsistent forudsigelseskraft for kriminel adfærd, tyder resultaterne på, at lav selvkontrol ikke omfatter *hele* forklaringen (Pratt og Cullen, 2000: 949, 951-953, Gottfredson og Hirschi, 1990, Popper, 1985).

Pratt og Cullen noterer dog, at resultatkonsistensen af lav selvkontrol særligt kommer til syne i Grasmick et al. (1993) modellen. Hvor Grasmick og kolleger etablerede en skalerings-model for lav selvkontrol. Modellen var tiltænkt som nærmere empirisk undersøgelse for validiteten af general theory (Grasmick et al.: 22-23). Modellens ønske om at teste betingelserne i general theory, viste sig blandt andet i måden hvorpå Grasmick et al. opstillede modellens selvrapporteringsspørgsmål. Her blev førnævnte 6 kriterier for lav selvkontrol (præsenteret i afsnittet 'Kriminelle handlinger'), sat som spørgsmål i skemaet. Modellen undersøgte således selvkontrol gennem kriterierne 1) umiddelbarhed 2) riskikøgende adfærd 3) prioritering af simple, fremfor komplekse mål 4) prioritering af fysisk, fremfor mental aktivitet 5) selvcentreret adfærd og 6) minimal tolerancetærskel overfor frustration og irritation (Grasmick et al., 8, 13, 22-23, Gottfredson og Hirschi, 1990: 89-90).

Grasmick et al. fandt, at disse 6 kriterier havde forbindelse til et endimensionelt karaktertræk som general theory hævdede. Et fund de mente kaldte efter yderligere kriminologisk anerkendelse og stillingtagen til general theory (Grasmick et al., 1993: 23, se eventuelt også Longshore et al., 1996 og Vazsonyi et al., 2001 for yderligere testning).

Testen bar dog kritikpunkter med sig. Ganske vist viste kriterierne sig i samhörig forbindelse med et karaktertræk såsom lav selvkontrol, men testen bar også præg af mangel på andre variabler, som stod uforklaret i testresultaterne. Grasmick et al. antydede, at et svar måske kunne findes i Gottfredson og Hirschis svagt definerede koncept omkring kriminalitets*mulighed*. Dette fordi selve muligheden for at begå kriminalitet kan ses som en central, men ikke detaljeret beskrevet variabel i teorien. Grasmick et al. efterspurgte en nærmere detaljeret beskrivelse af hvordan perceptionen af kriminalitetsmulighed kan tænkes opfattet forskelligt af personer. På samme måde som selvkontrol kan variere, må *muligheden* for at begå kriminalitet også ses forskelligt fra hinanden (Grasmick et al., 1993: 23-24, se eventuelt også Wikström og Treiber, 2015). Grasmick et al. kritiserede derfor general theory for ikke at rumme en individuel varians i

perceptionen af mulighed. Hvilket kan tolkes som overordnet kritik af general theory. At teorien har for stærkt et fokus på at forklare *alt* gennem karaktertrækket selvkontrol. Hvilket resulterer i tilsidesættelse af andre potentielle og samvirkende variabler, såsom ydre social struktur, motivationen for at opsøge kriminalitetsmulighed og disses indflydelse på perception (Grasmick et al., 1993: 24-26, Agnew, 1992, Agnew, 2014). Yderligere blev det af Grasmick et al. noteret, hvordan general theory indeholder en logisk inkonsistens imellem karaktertræk og mulighed. Mennesker med lav selvkontrol ses som værende risikosøgende, samtidig med at kriminogene situationer der kalder efter kriminalitet udviser reduceret mulighed for at blive opdaget (Grasmick et al., 1993: 11, Gottfredson og Hirschi, 89, 17). Mennesker med lav selvkontrol burde derfor tage afstand fra disse, grundet at de er risikosøgende individer.

Situationel Handlingsteori

Selvkontrol som sidestillet bevæger af moralsk dannelse

Wikström giver i "Explaining Crime as Moral Actions" (Wikström, 2010) et bud på, hvilke sociale faktorer der kan have indflydelse på udførelsen af selvkontrol. Situationel handlingsteori er en kontrolteori, men differentierer sig fra general theory på en række punkter ved selvkontrollens placering i kausalforklaringen af kriminalitet. General theory forklarer kriminalitet som en individuel mangel på selvkontrol over for den naturlige forfølgelse af selvinteresse (Gottfredson og Hirschi, 1990: 15, 89, 93). Wikström kritiserer selvinteresse som en ikke-falsificerbar motivation (Wikström og Treiber, 2015: 419, 426-427, 436-437, Wikström, 2010: 230-231, Popper, 1963, Popper, 1985). Før selvkontrol bliver relevant i forklaringen af kriminelle handlinger, bliver man nødt til at se på, hvad der i første omgang motiverer en handling. General theory sætter denne motivation til at være selvinteresse, hvor situationel handlingsteori beskriver den underlæggende motivation som at komme fra en persons moralske dannelse (Wikström et al., 2012: 22-30, Wikström og Treiber, 2015: 432, fig. 22.2, Wikström, 2010: 234, fig. 12.5).

Afhængigt af, hvilken moralsk dannelse man har haft som person, er ens dannelse determineret af faktorerne *miljø og relationer*. Det er disse to elementer, der er rammedannende for de motivationer, man føler i bestemte situationer. Wikström kalder disse varierende motivationer, afledt af ens moralske dannelse, for forskellige "opfattede handlingsalternativer", der er gældende i hver situation, man mødes af. Ud fra hans forståelse vælger visse mennesker at undgå kriminalitet; det sker ikke nødvendigvis, fordi de har en høj selvkontrol, men også fordi deres moralske dannelse gør, at de simpelthen opfatter situationer i lyset af de værdisæt, de er opdraget med (Wikström et al., 2012: 22-30). Hvis man for eksempel har haft en opdragelse, hvor det har været normen at respektere andres ejendomsret, så vil man ifølge Wikström ikke opleve muligheden for at stjæle i situationer, hvor det faktisk er en mulighed at gøre det. Modsat vil en person, der

har haft en opdragelse, hvor ejendomsret ikke er blevet respekteret som en værdi, være åben for, at man i situationer, hvor det er muligt at stjæle, også ser disse aktuelle handlemuligheder (Wikström og Treiber, 2015: 428-431, Wikström et al., 2012: 24-25). Wikström inddrager, ligesom general theory, et koncept om selvkontrol i teorien, men det er et kontrolbegreb, der først indføres *efter* en persons individuelle moralske overbevisninger, en persons "moralske filter". Det er først, når en kriminel handling ses som et *muligt* handlingsalternativ hos en person, at selvkontrol bliver relevant som barriereforståelse over for at begå kriminelle handlinger. På denne måde kan det moralske filter, der er udviklet særligt i tidlig opdragelse, forstås som en slags første barriere imod kriminel adfærd.³³ Slipper perceptionen af en kriminel handlemulighed gennem det moralske filter, vil kompetencen selvkontrol fungere som den anden og sidste barriere, inden den kriminelle handling foretages. Således vil ens moralske dannelse gøre, at man er klar over, hvad der er rigtigt og forkert at gøre i en situation, men hvis der stadig rummes en kriminel handlemulighed i ens perception, så er det netop ens evne til at udøve selvkontrol, der skal forhindre den kriminelle handling i at ske (Wikström et al., 2012: 22-30).

Situationel Handlingsteori argumenterer for, at det er analytisk vigtigt at differentiere mellem forskellige former for kontrol af menneskets adfærd. Den moralske dannelse rummer da en form for indirekte kontrol over menneskets opfattede handlemuligheder, imens selvkontrol rummer en kontrol over menneskets evne til at handle i overensstemmelse med sine moralske overbevisninger. Selvkontrolbegrebet får her en tæt forbindelse til en persons moralske overbevisninger, nemlig som en kapacitet, der bevæger disse "personal characteristics and (momentary) conditions that influence people's *ability* to act in accordance with their own moral rules (to exercise self-control)" (Wikström, 2010: 232).

God moralsk dannelse gør på en måde en person resistent over for at se kriminel adfærd som en mulig måde at handle på. Alt imens brugen af selvkontrol, hvis kriminel adfærd ses som en mulighed, kræver en aktiv udøvelse af ens eksekutive funktioner i efterstræbelsen på at handle i overensstemmelse med ens moralske overbevisninger. Ens moralske overbevisninger ses da som formet af miljø og relationer, og disse overbevisninger opretholdes gennem kompetencen selvkontrol, der ses styret af ens eksekutive funktioner "a person's general ability to exercise self-control is his or her executive capabilities (functions)". (Wikström, 2010: 232, se også Kappel, 2017: 45-52, Baumeister, 2007: 351-352).

---

³³ I general theory kan en tilsvarende 'barriere' forstås som familiens socialiserende etablering af høj selvkontrol i opdragelsen (Gottfredson og Hirschi, 1990: 97-98).

Det situationelle element i selvkontrol – interaktion og handlemekanismer

Wikström efterspørger en højere grad af situationsbunden analyse i kriminologisk teori. I situationel handlingsteori ses et skel fra de individbaserede teorier, der søger kriminalitetsforklaring gennem et svar på, hvordan folk bliver kriminelt tilbøjelige. Situationel teori sætter i stedet fokus på, hvordan interaktionen mellem mennesker og miljø leder folk til at begå kriminalitet. Det argumenteres, at kriminologisk teori bør være en handlingsteori, som ekspliciterer de forskellige processer, hvori forskellige mennesker interagerer med hinanden og initierer forskellige handlinger, der er baseret på sammensætning af miljø og det personlige individ: "A situational theory is a theory that specifies which combinations of what personal and environmental factors (*interactions*) initiate what processes (*action mechanisms*) that bring about the crime event" (Wikström og Treiber, 2015: 416).

Kernen af situationsanalyse er en eksplikation af interaktionen mellem forskellige slags mennesker og miljø, altså de mekanismer, som linker miljø med individ. Det er derfor afgørende at holde disse fundamentale tanker for øje, når selvkontrol i situationel handlingsteori analyseres nærmere.

Kriminelle handlinger sker først, når folk ser dem som moralsk acceptable handlemuligheder i situationens omstændigheder. Potentielle handlinger skal først, som tidligere nævnt, passere gennem ens moralske filter, hvorefter selvkontrol opretholder disse overbevisninger. Gennem denne beskrivelse bliver rollen, selvkontrol har i situationel handlingsteori gjort tydelig. En kriminalitetstilbøjelighed, eller en tilbøjelighed for regelbrydende adfærd, viser sig som en mangel på lovrelevant, personlig moralsk overbevisning. Dette kunne være en mangel på samvittighed og skyldfølelse i situationer, hvor samfundsnormen ville være det modsatte.

Det moralske filter styrer retningen af ens adfærd. Så når en persons moralitet kombineres med selvkontrol, altså kompetencen til at kunne modstå ydre faktorer for påvirkning, så fungerer dette som en støtte i opretholdelse af ens moralske overbevisninger, uanset hvilken retning denne overbevisning har. Kriminel adfærd ses til at ske med størst hyppighed, når en kriminalitetstilbøjelig person med en personlig moral, der tillader kriminel handling, mødes af et kriminogent miljø (Wikström og Treiber, 2015: 416, 428, 431).

Ovenstående er rammedannende for den rolle, selvkontrol har i teorien. Selvkontrol hjælper ens moralske overbevisninger med at blive respekteret og overholdt. Men hvad, kunne man spørge, hvis der handles kriminelt uden at skænke det megen omtanke? Situationel handlingsteori mener, at det kun er ved bevidst foretaget valg, at kontroller spiller en rolle³⁴. Selvkontrol omgås altså, hvis *vane*forbryderen handler per automatik. Dette er en bemærkelsesværdig svaghed i selvkontrollens barriere imod kriminel handling, da adfærd, der er styret af automatiseret handling, omgår selvkontrol, fordi vanehandlingen er den eneste

---

³⁴ Kontroller beskrives som processen hvori en person administrerer modstridende regelsæt i forhold til partikulære motivationer. De to forskellige kontroller ses som den indre (selvkontrol), og den ydre, i form af generelt afskrækkende faktorer såsom overvågning (Wikström og Treiber, 2015: 433, Clarke, 2014, Wilson og Kelling, 2014).

opfattede måde at handle på. Dvs. i vanehandlingen ses naturligt kun én potent handlemulighed. Det er en forståelse, der per definition udelukker, at selvkontrol kan nå at få indflydelse. På den måde spiller selvkontrol kun en kriminalpræventiv rolle for en person, når man er bevidst om flere forskellige muligheder for handling. Hvis der opfattes mulige handlingsalternativer, så er summen af disse muligt opfattede valg det råderum, som ens 'fri vilje' kan begå sig i. Overføres denne tanke til vanehandling, hvor blot én enkelt, ikke-bevidst valgt handling foretages, så tydeliggøres vægten af kriminel vanehandling, og vi ser, hvordan kompetencen selvkontrol mister sin ellers kriminalpræventive indflydelse (Wikström og Treiber, 2015: 432-433).³⁵

Et kritisk blik på følgerne af selvkontrolbegrebet i Situationel Handlingsteori

Distinktion af selvkontrolbegrebet som værdi- og kapacitetsmæssig ansvarlighed

Koi et al. (2018) beskriver i "Self-Control in Responsibility Enhancement and Criminal Rehabilitation" to domæneforståelser, der har konsekvenser for selvkontrolbegrebets moralske indhold.

I situationel handlingsteori kan selvkontrol oversættes til en slags "førerløs kompetence", der rettes af en separat forudgående moralsk dannelse. Hvad enten moralsk dannelse følger gode samfundsnormer eller ej, kan selvkontrol tages i brug ved opretholdelse af disse moralske overbevisninger.

Som set forudgående hos Kant bringer selvkontrol modsat en moralitet med sig gennem selve udøvelsen af egenskaben, der sker gennem den gode viljes udmøntning i pligthandling. Der må behandle andre som et mål i sig selv, og dermed former det moralske handleforskrift, det kategoriske imperativ (Kant, 1999 43-44, 88, 94, 97-98).

Koi et al. beskriver mental kapacitet i to forståelser, der kan indpasses distinktionen mellem Wikström og Kant. Når mennesker bryder med loven, så er spørgsmålet om ansvarlighed af ens handlinger afgørende, når der skal kobles en skyld til personen. Menneskers ansvarlighed kan hermed anskues på følgende to måder:

1) Værdimæssigt ansvar, dvs. en villighed til at gøre den rette ting.

2) Kapacitets ansvar, dvs. en mental kapacitet til at handle ansvarligt, men som ikke er bundet af en værdimæssig retning.

(Koi et al., 2018: 230).

---

³⁵ Se eventuelt rational choice tankegangen hos Cornish og Clarke, 2014. Sat overfor rutineaktivitetsteori hos Cohen og Felson, 2014, som teoretiske vinkler der delvist integreres i situationel handlingsteori (Wikström og Treiber, 2015: 418-426).

Et værdimæssigt ansvar kan sammenlignes meningsfuldt med Kants moralfilosofi og frihed fra styring af tilbøjelighed. Selvkontrol, i form af autonomi, danner grundlag for at det enkelte menneske har mulighed for at erkende moralske værdier via fornuften. Kant skriver i *Grundlæggelse af Sædernes Metafysik*; ”Men selve lovgivningen, som bestemmer al værdi, må netop af den grund besidde en værdighed, dvs. en ubetinget, uforenelig værdi, hvor ordet *agelse* er den eneste rammende betegnelse for den holdning, et fornuftsvæsen her må lægge for dagen. Det er altså *autonomi*, der er grundlaget for den menneskelige naturs og enhver fornuftig naturs værdighed.” (Kant, 1999: 97-98). Og for Kant er autonomi, som tidligere nævnt, en synonym betegnelse for selvkontrol; ”the notion of self-control is the basic idea behind Kant’s conception of autonomy” (Cartwright, 1984: 86). Selvkontrol impliceres hermed i moralitet, og Kants beskrivelse tilnærmer sig hermed Koi et al. forståelsen for et værdimæssigt ansvar (Koi et al., 2018: 230).

Kapacitets ansvar kan modsat sammenlignes med den forståelse af selvkontrol, som vi finder i den situationelle handlingsteori, hvor kompetencen opfattes som en mental kapacitet, der kan rettes af det værdimæssige indhold, som er blevet oplært gennem ens moralske dannelse. Selvom teorien er bundet af en situationel forståelse af selvkontrol, afhænger selvkontrollen stadig af personers mentale kapacitet og evne til at udøve sine eksekutive funktioner i efterlevelsen af ens moralske overbevisninger (Wikström og Treiber, 2015: 432 se fig. 22.2, Wikström et al., 2012: 22-30, Koi et al., 2018: 232).

Koi et al. diskuterer distinktionen af disse to former for ansvar, eller selvkontrol, gennem den etiske problemstilling om medicinsk neurologisk forbedring. Dette kan komme til udtryk ved, at en persons selvkontrol opleves som et personlighedstræk i tæt forbindelse med en persons autencitet. Mentalt ejerskab og personlig identitet kan argumenteres for at kunne undermineres i en sådan medicinsk forbedring. Koi et al. nævner dog, at det særligt er ved *værdimæssigt* ansvar (som hos Kant), der står i tættest forbindelse med menneskets autencitet og personlighed. Det skyldes, at der i højere grad kan argumenteres for, at der redigeres med et menneskes personlighed, når de moralske overbevisninger påvirkes, ud over den rene kapacitet til at rumme en sådan overbevisning (som hos Wikström). (Koi et al., 2018: 228, 230, 232, 238-239, Wikström og Treiber, 2015: 432, Wikström et al., 2012, 22-30, Kant, 1999, 43-44, 97-98).

Distinktionen mellem værdimæssig og mental kapacitet, samt hvorledes dette har indflydelse på sondringen af potentielle defineringer af selvkontrol, illustrerer, hvordan begrebets definition har en praktisk konsekvens for kriminologiens håndtering af selvkontrol. Hvis selvkontrol rummer et moralsk indhold, kan det argumenteres, at evnen er i tættere forbindelse med en persons personlighed, end hvis der ikke findes et moralsk indhold. Dette kan tænkes vigtigt i etiske overvejelser af kriminalpræventive indsatsers legale råderum (Koi et al., 2018, se eventuelt Det Etske Råds (2010) artikel ”Medicinsk Optimering: Etske Overvejelser og Anbefalinger”).

Sondring mellem Kants selvkontrol og neutral kapacitetsforståelse i Situationel Handlingsteori

De fundamentale elementer i selvkontrolbegrebet i den situationelle handlingsteori kan dermed nuanceres og gøres distinkt ved sammenholdelse med Kant. Kant ville være uenig med Wikströms definering af selvkontrol som en moralsk neutral kompetence, der afhænger af den retning, ens moralske overbevisninger har. Det er for Kant nærmere selvkontrol *i sig selv*, formuleret som menneskets autonomi, der samtidig bringer menneskets moralitet med sig. Kant ser det særlige ved mennesket som et fornuftsvæsen, der har evnen til at frembringe en vilje, der ikke anvendes som et middel til noget andet end det, som viljen rummer i sig selv. Målet for sådan en frembragt vilje ser Kant i at respektere den særegne egenskab hos den menneskelige fornuft, hvor viljen ikke er et middel for en eller anden tilfældig tilbøjelighed eller hensigt, men derimod en vilje, som er god i sig selv. Og ved en sådan frembragt vilje er brugen af netop menneskets fornuft absolut nødvendig (Kant, 1999: 42-44).

Modsat Wikström har Kant derfor en forståelse af moralitet, der opstår i selve *brugen* af selvkontrol, gennem den gode vilje, der gøres til en moralsk handleforskrift i det kategoriske imperativ. Hvis en tilbøjelighed tilfredsstilles ved brug af selvkontrol, så er det ikke gennem denne vilje, som er god i sig selv, men blot en handling, der bruges som et middel til et ønsket mål (Kant, 1999: 42-44).

Pligt knytter sig til konceptet autonomi, der som førnævnt, i Kants forståelse, er indholdsmæssigt ækvivalent med begrebet selvkontrol (Cartwright, 1984: 86). Det fremhæves, hvordan frihed for Kant er løsrivelse fra ekstern påvirkning, hvor selvkontrol er den egenskab, der fremkalder viljen, der skal til, for at mennesker handler på en menneskelig måde.

Selvkontrol har derfor en nødvendig iboende frihed *i sig selv*, da det kun er gennem handling, der er fri fra ekstern påvirkning, at mennesket fuldstændigt kontrollerer egen adfærd. "Kant held that autonomous agents act from their own conceptions; their actions are ascribed to causal factors whose origins are, in some way, identified with their rational natures. In other words, autonomous agents are self-controlling because they determine their own actions" (Cartwright, 1984: 86).

Handling af denne art ses som efterlevelse af den gode vilje, der beskriver Kants betingelse for at kunne være oprigtig lykkelig og moralsk handlende som menneske. Den gode vilje er god i sig selv. Den behandler andre som mål og ikke midler for egen tilfredsstillelse. Viljen, der udspringer af denne selvkontrol, rummer derfor *iboende moralitet*, der er distinkt anderledes end forståelsen hos Wikström; "[...] it is analytically important to differentiate between i) moral rules and ii) social controls [...] *moral rules* affect what action alternatives a person perceives and how he or she assesses perceived action alternatives, while *controls* affect how a person chooses between action alternatives when at least one alternative involves a breach of a rule of conduct [...]" (Wikström, 2010: 232).

En hypotetisk situation kan opstilles til illustrering af distinktion. Man kan forestille sig en person, der har en overbevisning om, at moralsk god adfærd er et produkt af ren arrogance. I en sådan forståelse ville selvkontrol hos situationel handlingsteori ikke forhindre denne tankegang. Her ville selvkontrol nærmere være en behjælpelig evne til udøvelsen af denne arrogance. Det er en neutral kapacitet, der opfyldes af denne opfattede værdi.

Det omvendte er tilfældet, når selvkontrollen bliver styrende for moralitet, ligesom forståelsen gør hos Kant, hvor selvkontrol rummer moralitet per definition. Denne selvkontrol lader ikke en hvilken som helst værdi styre, da anvendelsen kræver brug af ren fornuft (arrogance ville her udelukkes på baggrund af dens tilbøjelighedsstyring imod en selvopholdelse). Handlinger, der er styret af ens tilbøjeligheder, såsom selvopholdelse, ville blive frasorteret. Alt imens handling af ren fornuft, hvor mennesker behandles som et mål i sig selv, ville stå tilbage (Kant, 1999: 39-44).

Her ses den distinkte sondring mellem neutral kapacitetsforståelse af selvkontrol og en forståelse af selvkontrol som allerede værdiladet egenskab. Den moralske dannelse i situationel handlingsteori er et separat aspekt, hvor denne moralsk forudgående indlæring fungerer som selvkontrollens katalysator for moralsk retning efterfølgende. En person, der handler "selvkontrolleret kriminelt", ville være en mulig betegnelse i Wikströms optik, men det ville ikke være en mulig betegnelse for Kant, da kriminelle handlinger for ham er handlinger, der foretages af tilbøjelighed. En behandling af andre som et middel, snarere end et mål i sig selv, rummer en bundethed til tilbøjeligheder, der fjerner sig fra den selvkontrollerede, autonomt handlende person. Fælles for disse måder at anskue selvkontrol er dog, at begge rummer *bevægekraft* for normativt indhold. Der findes derfor et semantisk felt i spændingen mellem selvkontrol og mangel på selvkontrol, der kan beskrives som normativ bevægekraft og mangel på normativ bevægekraft.

Selvkontrolbegrebets normative kobling

I psykologien er det gennem tiden fremsat, at en af menneskets mest fundamentale motivationer med til at forme personlighed findes i den drivkraft, som følelsen af at høre til giver. Roy Baumeister og Julie Exline argumenterer for, at menneskers moralske karaktertræk bliver til gennem en tilpasning, der er motiveret netop af menneskets trang efter at høre til i fællesskabet. Moralitet er gennem denne optik en kulturel struktur, der er realiseret via denne underliggende trang. En tilstand, der kræver, at mennesker handler dydigt, dvs. at mennesker internaliserer de moralske leveregler, der skal til for at kunne efterleve denne trang. Definitionen dyd er på den måde forbundet med adfærd, der muliggør, at mennesker kan leve i harmoni med hinanden gennem handling, der står i kollektiv interesse. Konceptet om dyd, der styrker forhold blandt mennesker, forudsætter derfor naturligt, at selvisk interesse i mange henseender må vige, når

det er i konflikt med den kollektive interesse i samfundet. Det bliver derfor nødvendigt for mennesker at begrænse deres egen selvinteresse til fordel for den større kollektive interesse.

Her indtræder værdien selvkontrol som et styrende psykologisk træk, der tillader en begrænsning af selvinteresse til fordel for menneskets fundamentale ønske om at høre til. Baumeister og Exline argumenterer, at selvkontrol tilegner sig en meget central rolle, og at begrebet berettiget kan opfattes som et moralsk ”master virtue”, der er grundlæggende for at kunne facilitere sociale forhold og leve i et moralsk samfund (Baumeister og Exline, 1999: 1166). Set gennem tiden er moralitet typisk blevet afledt gennem religiøse guddommelige bud, hvor krav om menneskets handling er fremsat, men når der ønskes en videnskabelig kausalbegrundelse på moralitetens opståen, bør der søges nærmere forklaring i menneskets natur. Baumeister og Exline anerkender her, at mange religiøse bud, der orienterer et menneskes moralske adfærd, kan indeholde særlig værdifuld moralsk handling, der har fat i noget indholdsmæssigt relevant for moralitet, såsom de ti bud i jødedommen. Når moralitet ses som et universelt koncept, bliver det tydeliggjort, at moralske problemstillinger kan ses forskelligt, afhængigt af hvilke videnskabelige, kulturelle og religiøse betragtninger der er fremherskende. Sociale problemer kan være meget forskellig i løsning, afhængigt af hver enkelt samfundsnorm. Nogle moralske problemer kalder efter en klar og tydelig nærmest universerbar moralsk regel, såsom ”det er forbudt at dræbe andre mennesker uberettiget”. Andre moralprincipper, såsom regler om menneskers seksuelle adfærd, rummer angiveligt flere mulige løsninger end blot et enkelt princip, i stil med ”det er forbudt at dræbe uberettiget”. Dog har de fleste kulturer i verden trods dette ofte klare moralske retningslinjer for seksuel adfærd. Emner som dette kan tilsyneladende kalde på en moralsk håndtering, men hvor der blot er uenighed i hvilken *slags* håndtering.

Baumeister og Exline peger på, at det giver mening at se moralitet som et socialt funktionalistisk system, hvor sociale relationer og moralitet etableres og giver mening, i det omfang systemet forholder sig meningsfuldt til helheden i samfundet. Et funktionalistisk perspektiv på moralitet kan give et moralsk fundament, der starter fra et andet sted end den religiøse tankegang, men som stadig ender ved mange af de samme moralske holdninger. Ved at sammenholde funktionalismen med religiøs tanke kan der findes foreneligheder for regulering af menneskelig adfærd, der synes særligt ønskeligt for et samfund. Her særligt reguleringen af menneskers mulighed for at påføre interpersonel skade. I en funktionalistisk forståelse er dydefuld handling lig med udførelse af socialt ønskelige handlinger, der fremmer helheden i et makroperspektiv – jf. Aristoteles’ *areté*, eller *eudaimonia* tænkt i et makroperspektiv (Kraut, 2018). Ud fra det indre perspektiv, hvor dydefuld handling føres ud i livet, er der dog yderligere elementer, som moralsk set er værd at bemærke. For det første er det relevant for dydefuld handling, om den udføres med en forsætlighed og ikke eksempelvis er adfærd, der er et resultat af tvang. For det andet kræver dydefuld handling, at mennesker har midlet til at modstå selvinteresse til fordel for adfærd, der er orienteret imod det samlede kollektive ønske. Kort sagt indeholder den indre proces i dyd en afgørende *intention* om at handle dydigt og at have midlerne til at efterleve denne intention.

I et samfund, hvor dyd er ønskeligt, bliver den almene borger stillet over for krav om at kunne udøve en selvkontrol. Da kravet om adfærd bestemmer, at den kollektive interesse må komme før selvinteresse, kan egenskaben selvkontrol ses som et moralsk ”master virtue”, der fungerer som det personlige, interne middel til at handle moralsk. Egenskaben kan, ifølge Baumeister og Exline, opfattes som en højerestående dyd, fordi evnen er afgørende for at begrænse netop selvinteresse og impulsstyring til fordel for kollektiv ønskelig adfærd. Og selvkontrol er derfor katalysator for også anden dydig handling – jf. her Aristoteles’ distinktion mellem selvkontrol (*enkrateia*), en person der udøver en praktisk visdom (*phronesis*), og som kobler det generelle med det partikulære. Sat overfor viljesvagthed (*akrasia*), et karaktertræk hos en person der udøver frivillig, forsætlig opførsel, der strider mod personens bedste eller bedre bedømmelse (Mele, 2001: 5, Mele, 1987: 44-45, Price, 2006: 249). Aristoteles siger følgende omkring distinktionen mellem denne teoretiske- og praktiske fornuft:

”Der er i sjælen tre ting, som behersker handling og sandhed: sansning, fornuft, begær. Af disse er sansning aldrig princip for handling. Dette er klart, for såvidt dyrene har sansning, men ikke kender handling. Det som i tanken er bekræftelse og benægtelse, svarer i begæret til efterfølgelse og undgåelse. Når den etiske dyd er en vælgende egenskab, og valg er et overvejet begær, da må indsigten være sand og begæret rigtigt, hvis valget skal være godt, og det som tænkningen hævder, og det begæret forfølger, må være det samme. Dette er altså den praktiske fornuft og sandhed. For den teoretiske fornuft, som hverken handler eller frembringer, er det gode og det slette det sande og det falske. Dette er enhver fornufts virkefelt, men for den praktiske fornuft gælder det den sandhed, som er i overensstemmelse med den rette stræben” (Porsborg, 2009: 150).

Tanken i dette undersøges af Baumeister og Exline gennem en nærmere analyse af handlinger, hvor mangel på selvkontrol er det fælles kendetegn. Eksempelvis kan de syv dødssynder forklares som en karakteristisk mangel på selvkontrol, og de anvendes derfor som et argumenteringspunkt for, at selvkontrol er et værdifuldt middel til moralsk ønskelig handling (Baumeister og Exline, 1999: 1168-1170).

Selvkontrol og rollen i dyd- og syndefuld handling

Hovmod, griskhed, utugt, misundelse, fråseri, vrede og dovenskab ses alle som syndig handling, der som fællesnævner deler mangel på selvkontrol. Fråseri og dovenskab rummer formentlig den mest åbenlyse forbindelse til mangel på selvkontrol, hvor manglen viser sig som henholdsvis indtagelse af mad uden mådehold, og hvor dovenskab forklares som en undvigelse af handling, der kræver en ekstra indsats. Griskhed, utugt og misundelse rummer overdreven stræben efter upassende mål. De kan anskues som menneskets naturlige driftsstyring, der i en vis forstand er ”løbet løbsk” ud i ekstremerne. Tankegangen kan kobles meningsfuldt til Aristoteles’ argumentering for værdien i ”den gyldne midte”:

”Midten ligger imellem to onder, imellem overdrivelsen og manglen. Og hvor lasterne dels ikke når, dels overgår det rette mål i både lidenskaber og handlinger, der finder og vælger dyden midten. Derfor siges dyden også i forhold til dens substans og til definitionen på dens essens at være et midtermål, men i forhold til det højeste og det gode er den et endemål.” (Porsborg, 2009:63).

Mangel på selvkontrol kommer til syne som den manglende evne til at hæmme den ekstreme efterfølgelse af disse drifter. Det resulterer i usunde forhold, hvor overdreven stræben efter henholdsvis materielle goder, seksuel tilfredsstillelse og andre menneskers ejendele aktualiseres i adfærd. Vrede er ligeledes en åbenlys affekt, der kan karakteriseres ved en mangel på selvkontrol. Det er normalt, at mennesker bliver vrede, men det er mere sjældent, at der handles i direkte proportion med den vrede, der føles, hvilket kan ses som et resultat af selvkontrollens indgriben, inden dette sker. Fx forhindrer selvkontrol vreden i at udforme sig til voldelig adfærd³⁶. Hovmod involverer en overvurdering og ophøjelse af sig selv, der kan ses til ikke at stå i proportion med de bidrag, man har givet (Baumeister og Exline, 1999: 1171-1173).

Hvis de syv synder eksemplificerer konsekvenserne for mangel på selvkontrol, kunne der med rette spørges ind til, hvordan moralsk handling så udfolder sig, når mennesker har nok selvkontrol? Med andre ord: Hvad er de dyder, som er ønskelige, og hvor selvkontrol fungerer som bevægeren af disse?

Baumeister og Exline peger på Thomas Aquinas’ fire kardinaldyder: visdom, retfærdighed, mod og selvbeherskelse som beskrivelser af ønskelig moralsk handling (McInerny et al., 2018).

Visdom beskrives af Aquinas som ”goodness in the consideration of reason” (McInerny et al., 2018), der indikerer det, som indeholdes i velovervejet handling, og som kan karakteriseret som en slags ”fornuftig forsigtighed”, der tager højde for risiko og langsigtet konsekvens. Den rolle, som selvkontrol har hos denne dyd, er forholdsvis let at få øje på. Velovervejet fornuftig handling foretaget med øje for langsigtet konsekvens. I dette ligger implicit, idet en begrænsning af handling, såsom umiddelbar impuls- og driftstyring, involverer selvkontrol. I retfærdighed gøres det, der *bør* gøres, eller med andre ord: Der bliver gjort det moralsk rigtige. Så længe samfund er bygget op om moralsk rigtighed, hvor begrænsning af selvinteresse er gældende, stiller det krav til ens evne til at udøve selvkontrol. Mod ses af Aquinas som mådehold, hvor modet bliver bevægekraft til at tage ting i moderation og ikke lade sig selv blive offer for stræben efter ekstreme overskud af eksempelvis mad eller seksuel tilfredsstillelse. Her er forbindelsen til selvkontrol også åbenlys, da den begrænsning, der sker gennem moderation, rummer en implicit kontrol af naturlig impuls. Den fjerde og sidste kardinaldyd er selvbeherskelse, der i selve beskrivelsen rummer en nærmest synonym forbindelse til selvkontrol. Dyden beskrives som at være fastholdende og resolut, en resistens over for affekter såsom passion og lidelse (Baumeister og Exline, 1999: 1174-1176, McInerny et al., 2018). Aristoteles siger følgende omkring distinktionen af den selvbeherskede og den ubeherskede: “[...]”

---

³⁶ En forbindelse til Gottfredson og Hirschi's general theory kan drages, hvor vrede, kombineret med mangel på selvkontrol til at holde vreden intern, rummer forklaringskraft til, hvorfor voldelig adfærd kan opstå (Gottfredson og Hirschi, 1990).

den beherskede person er den, som fastholder resultatet af sine overvejelser, hvor den ubeherskede er den, der løber fra det. Og den ubeherskede ved, at han handler slet på grund af lidenskab, hvor den beherskede ved, at begær er slette, og derfor af princip ikke følger dem.” (Porsborg, 2009: 168).

Selvkontrol er her midlet til at ”holde kursen” og beherske kaldet imod ekstreme³⁷. De fire dyder implicerer selvkontrol i rollen, som det Baumeister og Exline vælger at kalde for ”the master virtue”. Selvkontrol findes til at være en så central værdi for moralsk handling, at den optræder som mangelvare både hos menneskers syndige handling, men også som impliceret og påkrævet værdi for udøvelse moralsk god handling. (Baumeister og Exline, 1999: 1174-1176).

Selvkontrol som menneskets moralske muskel

Opfattelsen af selvkontrol som en moralsk muskel kommer af, at mennesker formindsker evnen til at anvende selvkontrol efter handling, der kræver brug af egenskaben. Dvs. efter en handling, hvor en person for eksempel modstår fristelse, er en part af personens anvendelige mængde af selvkontrolressource blevet anvendt (Baumeister, 2007). Handlinger, der efterfølgende kræver selvkontrol, bliver som konsekvens sværere at foretage, da modståelsen har taget af ens finitte ressourceopsparing. I studier, hvor rationelle valg, impulsstyring og aktiv valgproces er blevet undersøgt nærmere, har det vist sig, at disse handlinger, karakteriseret som en bevidst mental indsats, kræver selvkontrol som brændstof til at udføre handlingerne. På samme måde som en bil kræver benzin for at kunne køre, kræver handlinger, hvor selvkontrol er involveret, en menneskelig ressource, der kan tømmes. ”Ego depletion” er et udtryk, der anvendes i denne sammenhæng, og som illustrerer den svækkede tilstand, sindet er i, efter en krævende selvregulering³⁸ (Baumeister et al., 1998, Baumeister, 2007). Dette synes at kalde efter en strategisk brug af ens selvkontrol, hvis det er en moralsk ønskelig værdi der kan udtømmes i løbet af dagen (Duckworth et al., 2016, Baumeister, 2019: 94-96, Kappel, 2017: 69-74).

---

³⁷ Jf. Aristoteles’ beskrivelse af ”den gyldne midte” imellem ekstreme, der er afgørende for moralsk dydig handling (Kraut, 2018).

³⁸ Jf. Gottfredson og Hirschi’s teori om de konsekvenser, som lav selvkontrol har for variabilitet og generel impulsstyring i kriminel adfærd. (Gottfredson og Hirschi, 1990: 16, 42-44, Baumeister og Exline, 1999: 1178).

Konklusion

Projektets undersøgelse af selvkontrolbegrebet har analyseret selvkontrol i litteraturens semantiske bevægelser og hos den tillagte betydning i kriminologien. Analysen har taget udgangspunkt i selvkontrol, set gennem antikkens dydsetik, hvor Aristoteles' betydning af *enkrateia* og *akrasia* rummer meningsfuld kobling med menneskets lykke. Herunder er det præsenteret, hvordan selvkontrol, *enkrateia*, står i forbindelse med den menneskelige blomstring, der opnås gennem dydefuld handling. Deontologien hos Immanuel Kant er herefter analyseret, hvor selvkontrol ses som synonymbegreb for menneskets autonomi. Det er en etisk teori, der opfatter selvkontrol som måden, hvorpå mennesket frigør sig fra inklinationer gennem pligthandling, og som dermed opnår frihed, der forlader drifternes kald, i og med at handlingerne foretages af pligt og med den gode vilje som mål i sig selv. Selvkontrolbegrebet impliceres hermed i Kants moralske handleforskrift, det kategoriske imperativ.

Disse indledende normative overvejelser af selvkontrolbegrebet, hvor egenskaben forbindes med moralsk værdihandling, har fungeret som en nuanceret forståelse for selvkontrolbegrebets kobling til normative handlinger. Disse har været værd at konsultere, før den nærmere analyse af selvkontrolbegrebets kriminologiske betydninger. Overvejelserne har ledt analysen videre i en nærmere undersøgelse af selvkontrolbegrebets vandring i den kriminologiske kontekst. Her er tidlige kontrolteorier blevet undersøgt, fx Walter Reckless' containment theory, der indeholder begreber såsom "the insulated- og vulnerable self-concept". Teorien er blandt andre anset for værende en af de tidlige formuleringer, der har banet vej for selvkontrolbegrebets kriminologiske opkomst i litteraturen. Selvkontrolteorier som disse rummer elementer, der kan genkendes i mere moderne selvkontrolteorier, fx så vi et slægtsskab mellem general theory og Reckless' insulated- og vulnerable self-concept'.

Psykologiens videnskabelige testning af selvkontrol, særligt dem, der blev foretaget af Walter Michel i slutningen af 60'erne og fremefter, har haft tværgående, betydningsfuld indflydelse på den efterfølgende forskningsmæssige beskæftigelse med selvkontrol – og derfor også på den rent kvantitative mængde af selvkontrollitteratur på tværs af fagfelter, der er opstået siden dengang.

General theory har haft en betydningsfuld placering i analysen som en central, moderne teori, der har åbnet for vidtrækkende kriminologisk debat på tværs af paradigmeforståelser i kriminologisk kontekst, særligt kriminologiske studier og debat vedrørende selvkontrol teori sat overfor social learning teori.

General theory kan ses som et ønsket tilbagekald til den klassiske skole i kriminologien, hvor Jeremy Bentham's utilitaristiske nydelse- og smertepprincipper rummer meningsfuld forbindelse til den måde, hvorpå general theory definerer kriminelle handlinger, og hvordan det efterfølgende retfærdiggør den rolle, som selvkontrol har fået i deres kriminalitetsforklaring. Analysen har beskæftiget sig i dybden med begrebets

definerings i general theory for derefter at forholde sig til den kritiske respons, den har modtaget i kriminologisk kontekst. Ronald Akers' logiske kritikpunkter (1991) af general theorys definerings af lav selvkontrol bør nævnes som en kommentering, der skabte debat i litteraturen. Kritikken problematiserer den tautologiske, identiske forbindelse mellem lav selvkontrol og kriminalitet. Det muliggør en argumentering af, at mekanismeforbindelsen er en intetsigende sammenhæng, der automatisk indpasser sig tidsåndens forståelse for, hvad kriminalitet opfattes til at være i samtiden. Det var en kommentering, der startede en bølgebevægelse i litteraturen på tværs af paradigmeopfattelser, der blandt andet kan ses i denne kommenterings kommentering (Gottfredson og Hirschi, 1993).

Empiriske test af general theory skal nævnes som betydningsfulde faktorer i teoriens kriminologiske tyngde og kontekstuelle anerkendelse i moderne tid, hvor blandt andet Grasmick et al.-modellen for måling af lav selvkontrol (1993) viste sig at understøtte de kriminalitetsforklaringer, der rummes i teorien. Dog var der ligeledes kritikpunkter i den forbindelse. Testen bar præg af, at der må være andre variabler udover karaktertrækket selvkontrol, der er med til at forklare kriminalitet. Dette blik blev nuanceret yderligere gennem inddragelse af den komparative metaanalyse, der blev foretaget af Pratt og Cullen (2000), der også gav empirisk understøttelse til general theory, *men som også viste* understøttelse til social learning teorien. Studiet har derfor et empirisk belæg for at nuancere diskussionen yderligere, især om den rolle, som selvkontrolbegrebet bør have i kriminologien. Det er især en diskussion om, hvorvidt selvkontrol som sådan kan tillades monopol på kriminalitetsforklaring, som der ellers hævdes i teoriens selvbeskrevne almengyldighed. I den forbindelse kan den kritiske vægt af "white collar crime" rejses, der på mystisk vis også må forklares gennem karaktertrækket lav selvkontrol (Sutherland, 1983), og derefter indpasses uproblematisk i teorien. Dette må ske, så længe teorien søger at opretholde en position som værende en universelt gældende kriminalitetsforklaring på tværs af samfundslag, nationalitet og kultur. Vægten af disse kritikpunkter kunne pege i retning af, at selvkontrol- og læringsteori må tænkes at stå med en part af forklaringen hver især.

Nyere tids selvkontrolteori, såsom situationel handlingsteori, der lægger større eksplicit fokus på rollen af moralsk dannelse, der fungerer som bevæger af en ellers neutralt stillet selvkontrolegenskab, er ligeledes blevet overvejet og behandlet i analysen. Her er selvkontrol, set som den sidestillede bevæger af moralitet, en kompetence og præventiv kontrol af kriminalitet, der først indtræder senere i teoriens modelopfattelse. Og dermed differentierer denne teori sig betydningsfuldt fra general theory. I den forbindelse har analysen overvejet forskellige vinkler og følger for denne sideløbende, neutralt stillede kapacitetsopfattelse af selvkontrolbegrebet. En betydningsfuld distinktion kan drages, når selvkontrol er *bevæger* af moralitet, snarere end en *impliceret part i* selve begrebets egenskabsbeskrivelse.

Der er slutteligt draget forbindelse til psykologiens førende opfattelse af selvkontrol. Egenskaben bliver her set som en begrænset menneskelig ressource, der udtømmes gennem udøvelse og oplades gennem hvile.

Muskelanalogien belyser dette koncept. Yderligere belyses, hvorledes selvkontrol kan ses til at rumme meningsfuld og empirisk understøttet sammenhæng til dyd- og syndefuldt orienterede handlinger i moderne forskning, og hvordan selvkontrol dermed kan forstås som en ”*moralisk muskel*”, der anledningsvis ville føre til, at egenskaben bør rettes af visse strategiske overvejelser, der har et blik for denne finitte ressourceforståelse.

Analysen af projektets litteratur har fundet tre gennemgående hovedpunkter i selvkontrolbegrebets *semantiske felt*:

i) Et grundlæggende element i selvkontrolbegrebets litteratur er, at selvkontrol og anvendelsen af den menneskelige fornuft kobles sammen. Den rolle, som fornuften indtager hos selvkontrol, muliggør, at der i første omgang er en sindstilstand, hvor der er ’*noget at kontrollere*’, dvs. et kontrolleret selv, som differentierer sig distinkt fra at være bevæget af menneskelig drift. I dette ligger fri-vilje overvejelser implicit. Fornuften løsrives fra en instinktiv bundethed, hvilket gør selvkontrol til noget menneskeligt unikt – jf. fornuftens frigørelse som autonomi, sat overfor tilbøjelighedernes bundethed hos Kant. Fornuftens rolle i selvkontrolbegrebet virker da som en fundamentalitet for den tilstand, hvor selvet bliver selvbevidst. Det er en påkrævet erkendelse, der er nødvendig, før det forskellige kvalitetsindhold, gennemgået i analysen, forbindes og kan fungere. Fornuften tillader dermed den selvreflekterende vurdering af selvet, der efterfølgende åbner for domænet, hvor et selv kan *kontrollere sig selv* – jf. Aristoteles’ distinktion mellem fornuftens dydefulde handling, sat overfor appetit og lyststyring hos den akratisk.

Hvad enten selvkontrol defineres som en normativ neutral kapacitet eller som en kapacitet, der allerede er værdimæssigt ladet, ændrer det ikke på, at fornuften står i nødvendig forbindelse med begrebet og fungerer som den grundlæggende bevæger af egenskaben. Derfor finder projektets analyse et semantisk felt i begrebet, der kan beskrives i spændingen mellem *fornuftstyring/driftstyring*.

ii) Yderligere findes en semantisk spænding mellem selvets bedre bedømmelse og den umiddelbare fristelse. Selvkontrol implicerer en slags *indre kamp* i selve begrebet, hvor kontrollen i selvkontrol leder hen imod tanken, at der må være et selv, der *kræver* en kontrol. Herunder findes det, at en persons bedste vurdering i situationer former fornuftens bedre bedømmelse, som står over for noget, der modsætter sig dette i den umiddelbare fristelse.

Dette kernepunkt i selvkontrollens indre kamp kan give mening gennem en tidsmæssig overvejelse af begrebet, hvor kampens eksistens kommer på grund af spændingen mellem selvets bedre *langsigtede* bedømmelse sat over for umiddelbarheden i *kortsigtet* tilfredsstillelse – jf. utilitarismens nydelses- smerte indflydelse i general theory – og Kants kategoriske behandling af andre som et mål i sig selv, snarere end som et middel. Veludført selvkontrol hos mennesket implicerer derfor, at denne tidsmæssige vurdering er blevet identificeret af personen. Og selvkontrol fungerer da som en slags katalysator for den efterfølgende

praktiske udøvelse af denne identifikation. Projektets analyse har derfor fundet, at selvkontrolbegrebet rummer et semantisk felt i spændingen mellem *umiddelbarhed/middelbarhed*.

iii) Hvad enten selvkontrol opfattes som en neutral kapacitet for et værdiindhold eller som en moralsk allerede ladet kapacitet, så gælder det, at selvkontrol rummer *kapaciteten* for at styre et værdiindhold. Dette er gældende, uanset om den moralske værdi inkluderes i selve egenskabsbeskrivelsen, eller om værdien tillægges moralsk indhold efterfølgende.

Selvkontrol synes da at kunne bevæge selvets højere mål om sig selv i kraft af at være den kapacitet, der styrer moralitet. Ved selvets erkendelse af, hvilket værdiindhold der bevæger ens egen brug af selvkontrol, kan der opnås et blik for ens mening omkring den bedste version af en selv. Gennem denne refleksion åbnes muligheden for at handle selvkontrolleret i overensstemmelse med denne normative overbevisning – jf. selvkontrollens dydefulde handling som teleologisk bevægekraft for den menneskelige blomstring, sat overfor den akratiskes forsætlige adfærd, der strider imod personens bedre bedømmelse. Om dette blik er en *integreret* part af selvkontrolbegrebet, eller om selvkontrol sidestillet *reagerer* på dette opnåede blik, er omdiskuteret i den gennemgåede analyse af litteratur – jf. selvkontrol *implicerer* en moralitet hos Kant, sat overfor tilbøjelighedernes amoralske bundethed – eller selvkontrol som *neutral* moralitetsbevæger, sat overfor mangel af moralsk bevægekraft hos situationel handlingsteori. Dog ændrer det ikke på, at selvkontrol indtager en central rolle i efterlevelsen af menneskets moralsk orienterede tanke. Projektet finder derfor et semantisk felt, der udgøres i spændingen mellem *normativ bevægekraft/mangel på normativ bevægekraft*.

Litteratur

- Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology*, 30: 47-87.
- Agnew, R. (2014). Pressured Into Crime: General Strain Theory. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 202-211). New York: Oxford University Press.
- Akers, R. L. (2014). A Social Learning Theory of Crime. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 140-153). New York: Oxford University Press.
- Akers, R. L. (1991). Self-Control as a General Theory of Crime. *Journal of Quantitative Criminology*, Vol. (7), No. 2 (Jun.), 201-211.
- Akers, R. L. (1998). *Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance.* Boston: Northeastern University Press.
- Andersen, N. Å. (1999). *Diskursive analysestrategier.* København: Nyt fra samfundsvidenskaberne.
- Andrews, D. A., Bonta, J. (1998). *The Psychology of Criminal Conduct.* Cincinnati, OH: Anderson Pub. Co.
- Arneklev, B. J., Grasmick, H. G., & Bursik, R. J. (1999). Evaluating the dimensionality and invariance of "low self-control". *Journal of Quantitative Criminology*, 15(3), 307-331.
- Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Muraven, M., & Tice, D. M. (1998). Ego depletion: Is the active self a limited resource?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1252-1265.

Baumeister, R. F., Exline, J. J. (1999). Virtue, Personality, and Social Relations: Self-Control as the Moral Muscle. *Journal of Personality*, 67(6), 1165-1194.

Baumeister, R. F. (2005). *The Cultural Animal: Human Nature, Meaning, and Social Life*. New York: Oxford University Press.

Baumeister, R. F. (2019). *Viljestyrke: Genopdag Menneskets Største Styrke*. Frederikshavn: Dafolo.

Baumeister, R. F., Vohs, K. D., Tice, D. M. (2007). The Strength Model of Self-Control. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 351-355.

Beccaria, C. (1963). *On Crimes and Punishments*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Benson, M. L., Moore, E. (1992). Are White-Collar and Common Offenders the Same? An Empirical and Theoretical Critique of a Recently Proposed General Theory of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 251–272.

Bentham, J. (1948). *The Principles of Morals and Legislation*. New York: Hafner Publishing Company, Inc.

Carlson, S.M., Zelazo, P.D., Faja S. (2013) Executive Function. I: Zelazo P.D. (red.). *Oxford Handbook of Developmental Psychology*. (s. 706-743). New York: Oxford University Press.

Cartwright, D. E. (1984). Kant, Schopenhauer, and Nietzsche on the Morality of Pity. *Journal of the History of Ideas*. Vol. (45), No. 1 (Jan. – Mar.), 83-98.

Clarke, R. V. (2014). Situational Crime Prevention. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 480-488). New York: Oxford University Press.

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang.* New York: The Free Press.

Cohen, A. K. (2014) Delinquent Boys: The Culture of the Gang I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 186-190). New York: Oxford University Press.

Cohen, L. E., Felson, M. (2014). I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 469-479). New York: Oxford University Press.

Cornish, D. B., Clarke, R. V. (2014). Crime as a Rational Choice. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 437-442). New York: Oxford University Press.

Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.) (2014) *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* New York: Oxford University Press.

Cullen, F. T., Wilcox, P. (2010). *Encyclopedia of Criminological Theory.* Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

Descartes, R. (2009). *Filosofiens principper.* Første del, artikel 7. Helsingør: Det Lille Forlag.

Det Etske Råd. (2010). Medicinsk Optimering: Etske Overvejelser og anbefalinger. Udgivet af Det Etske Råd. lokaliseret den 29. juli på – (<http://www.etiskraad.dk/~media/Etisk-Raad/Etske-Temaer/Optimering-af-mennesket/Publikationer/2010-11-17-medicinsk-optimering.pdf>).

Downes, D., Rock, P. (2011) *Understanding Deviance*. New York: Oxford University Press.

Duckworth, A. L., Gendler, T. S., Gross, J. J. (2016). Situational Strategies for Self-Control. *Perspectives on psychological science*, 11(1), 35-55.

Foucault, M. (1973). *Galskapens Historie i Opplysningens Tidsalder*. Oslo: Gyldendal.

Foucault, M. (1983). "Nietzsche – Genealogien, Historien" I: Olesen, S. O. *Epistemologi*. København: Rhodos.

Foucault, M. (1986). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications.

Foucault, M. (1993). *Diskursens Ordning*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

Geis, G. (2000). On the Absence of Self-Control as the Basis for a General Theory of Crime: A Critique. *Theoretical Criminology*, 4(1), 35–53.

Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A Meta-Analysis of the Predictors of Adult Offender Recidivism: What Works!*. *Criminology*, 34(4), 575-607.

Glueck, S., Glueck E. (2014). Unraveling Juvenile Delinquency. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition*. (s. 47-58). New York: Oxford University Press.

Glueck, S., Glueck, E. (1950). *Unraveling Juvenile Delinquency*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. California: Stanford University Press.

Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (2014). A General Theory of Crime. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 238-250). New York: Oxford University Press.

Grasmick, H. G., Tittle, C. R., Bursik, R. J., & Arneklev, B. J. (1993). Testing the Core Empirical Implications of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30(1), 5-29.

Haggerty, K. D. (2004). Displaced Expertise: Three Constraints on the Policyrelevance of Criminological Thought. *Theoretical Criminology*, 8(2), 211–231.

Heidegger, M. (2014). *Væren og Tid.* (2. udg.) Aarhus: Forlaget Klim.

Hirschi, T., Gottfredson, M. R. (1993). Commentary: Testing the General Theory of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30(1), 47-54.

Hirschi, T., Gottfredson, M. R. (red.) (1994). *The Generality of Deviance.* Piscataway, NJ, US: Transaction Publishers.

Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency.* Berkeley: University of California Press.

Hirschi, T. (2014). Social Bond Theory I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 229-237). New York: Oxford University Press.

Kappel, R. (2017). *Selvkontrol hos børn og unge.* København: Dansk Psykologisk Forlag.

Kant, I. (1964). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. New York: Harper & Row.

Kant, I. (1996). *The Metaphysics of Morals*. New York: Cambridge University Press.

Kant, I. (1999). *Grundlæggelse af Sædernes Metafysik*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kenny, A. (1973). The Practical Syllogism and Incontinence. I: *The Anatomy of the Soul*. Oxford: Blackwell, 28-50.

Koi, P., Uusitalo, S., Tuominen, J. (2017) Self-Control in Responsibility Enhancement and Criminal Rehabilitation. *Springer Netherlands* 12, 227-244.

Koselleck, R. (1982). "Begriffsgeschichte and Social History" I: *Economy & Society*. London: Routledge & Kegan Poul Ltd.

Koselleck, R. (1985). "The Historical-Political Semantics of Asymmetric Counterconcepts" I: Koselleck, R. *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: The MIT Press.

Koselleck, R. (1987). "Historik und Hermeneutik" I: Koselleck og Gadamer (red.). *Hermeneutik und Historik*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

Koselleck, R. (1990). "Sprogændringen og Begivenhedshistorie". I: *Den Jyske Historiker: Findes Historien - Virkelig? Nr. 50*.

Kraut, R. "Aristotle's Ethics". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition). Edward N. Zalta (ed.) lokaliseret den 11. juli 2019 på -(<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/aristotle-ethics>).

Longshore, D., Turner, S., Stein, J. A. (1996). Self-Control in a Criminal Sample: An Examination of Construct Validity. *Criminology*, 34(2), 209-228.

Lübcke, P. (red.). (2010). *Politikens Filosofi Leksikon*. København: Politikens Forlag.

McCord, W., McCord, J. (1959). *Origins of Crime: A New Evaluation of the Cambridge-Somerville Study*. New York: Columbia University Press.

McInerny, R., O'Callaghan, J. "Saint Thomas Aquinas". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. (Summer 2018 Edition). Edward N. Zalta (ed.). lokaliseret den 29. juli på – (<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/aquinas/>).

Meier, R. (1982). Perspectives on the Concept of Social Control. *Annual Review of Sociology*, 8, 35-55.

Mele, A. R. (2001). *Autonomous Agents: From Self-Control to Autonomy*. New York: Oxford University Press.

Mele, A. R. (1987). *Irrationality: An Essay on Akrasia, Self-Deception, and Self-Control*. New York: Oxford University Press.

Michel, W. (2015). *Skumfidustesten – Nøglen til selvkontrol*. New York: Forlaget Klim.

Miller, S. L., Burack C. (1993). A Critique of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime, *Women & Criminal Justice*, 4:(2), 115-134.

Nietzsche, F. W. I: Kaufmann, W. A., Hollingdale, R. J. (1968). *The Will to Power*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Nye, F. I. (1958). *Family Relationships and Delinquent Behavior*. New York: Wiley.

Popper, K. (1963). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge.

Popper, K. (1985). *Realism and the Aim of Science*. Trans. W. Bartley. London: Routledge.

Porsborg, S. (2009). *Aristoteles Etikken* (5. udg.). København: Det Lille Forlag.

Pratt, T. C., Cullen, F. T., Sellers, C. S., Winfree, L. T., Madensen, T. D., & Daigle, L. E. et al. (2010). The Empirical Status of Social Learning Theory: A Meta-Analysis. *Justice Quarterly: JQ*, 27(6), 765-802.

Pratt, T. C., Cullen, F. T. (2000). The Empirical Status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime: A meta-analysis. *Criminology*, 38, 931–964.

Price, A. W. (1995). *Mental Conflict*. London: Routledge.

Price, A. W. (2006). Akrasia and Self-control. I: Kraut, R. (red.). *The Blackwell Guide to Aristotle's Nicomachean Ethics*. (s. 234-249). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Rachels, J. (1999). *The Right Thing to Do: Basic Readings in Moral Philosophy*. Boston: McGraw-Hill Companies, Inc.

Reckless, W. C. (1961). *The Crime Problem* (3rd ed.). New York: Appleton Century Crofts.

Reiss, A. J. (1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Control. *American Sociological Review*. Vol. (16), No. 2 (Apr.), 196-207.

Sampson, R. J., Laub, J. H. (1995). Understanding variability in lives through time: Contributions of life-course criminology. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 4(2), 143-158.

Stroud, S. "Weakness of Will". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition). Edward N. Zalta (ed.) lokaliseret den 9. juli 2019 på - (<https://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/weakness-will>).

Sutherland, E. H., Cressey, D. R. (2014). A Theory of Differential Association. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 136-139). New York: Oxford University Press.

Sutherland, E., Geis, G., Goff, C. (1983). *White Collar Crime: The Uncut Version.* New Haven; London: Yale University Press.

Sutherland, E. H. (2014). White-Collar Criminality. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 388-397). New York: Oxford University Press.

Sykes, G. M., Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22,664-670.

Sykes, G. M., Matza, D. (2014). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition.* (s. 221-228). New York: Oxford University Press.

Tittle, C. R. (1995). *Control Balance: Toward a General Theory of Deviance.* Boulder, CO: Westview.

Vazsonyi, A. T., Pickering, L. E., Junger, M., Hessing, D. (2001). An Empirical Test of a General Theory of Crime: A Four-Nation Comparative Study of Self-Control and the Prediction of Deviance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(2), 91-131.

Wikström, P-O. H. (2010). Explaining Crime as Moral Action. In (Eds) S. Hitlin & S. Vaysey: Handbook of the Sociology of Morality. New York. Springer Verlag.

Wikström, P-O. H., Oberwittler, D., Treiber, K., Hardie, B. (2012). *Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*. Oxford: Oxford University Press.

Wikström, P-O. H., Treiber, K. (2015). Situational Theory. The importance of interactions and action mechanisms. In (ED. A Piquero) The Handbook of Criminological Theory. Chichester: Wiley Blackwell.

Wilson, J. Q., Kelling, G. L. (2014). Broken Windows. I: Cullen, F. T., Agnew, R., Wilcox, P. (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Fifth Edition*. (s. 497-508). New York: Oxford University Press.